

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YAHUDİ HUKUKUNDA BOŞANMA
VE
AGUNA PROBLEMİ**

**Neamat ULLAH
2501131383**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SALİHOĞLU**

İSTANBUL - 2018

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YAHUDİ HUKUKUNDA BOŞANMA
VE
AGUNA PROBLEMİ**

**Neamat ULLAH
2501131383**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SALİHOĞLU**

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NEAMAT ULLAH Numarası : 2501131383
Anabilim Dalı / Anasana Dalı / Programı : FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Danışmanı : DR. ÖGR. ÜYESİ MAHMUT SALİHOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 22.10.2018 Saati : 13:00
Tez Başlığı : "YAHUDİ HUKUKUNDA BOŞANMA VE AGUNA PROBLEMİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ŞİNASİ GÜNDÜZ		KABUL
2- DOÇ. DR. YAŞIN MERAL		Kabul
3- DR. ÖGR. ÜYESİ MAHMUT SALİHOĞLU		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. BİLAL BAŞ		
2- DOÇ. DR. RAMAZAN YILDIRIM		

ÖZ

YAHUDİ HUKUKUNDA BOŞANMA VE AGUNA PROBLEMİ

Neamat ULLAH

Aile kurma ve evlilik Yahudilikte çok önemli bir konudur. Evliliklerin çoğu başarılı olmakla beraber bazıları belli problemlerle karşılaşmakta ve evliliğin sonlandırılmasına yani boşanmaya gelip dayanmaktadır. Yahudiliğin ana dini metni Tanah hem evlilik hem de boşanma için ana kuralları koymuştur.

Yahudi hukukuna göre boşama yetkisine sahip yegane kişi kocadır. Geleneksel Yahudi boşanma sürecinde kadının rolü kocanın iradesine bağlıdır. Bazı durumlarda koca eşini terk edip ona karşı sorumluluklarını yerine getirmezken öte yandan onu boşamaya da yanaşmaz. Bu durumlarda kadın evlilik içerisinde hapsolmuş gibidir. Bir yandan kocası onu terk ettiği için aile hayatını devam ettiremeyen kadın, öte yandan kocası onu boşamayı reddettiği için mevcut evliliğini sonlandıramaz. Bu durumdaki kadın aguna olarak isimlendirilir. Yahudi aile hukukunda aguna çok hassas ve karmaşık bir konudur.

Bu tez Yahudi geleneğinde evlilik ve boşanma hakkında giriş mahiyetinde kısa bilgiler verdikten sonra aguna problemi üzerine yoğunlaşmaktadır. Aguna durumunun olumsuz etkilerinden kadını korumak için Yahudi bilim insanları tarafından ortaya konan çalışmalar vardır. Bu tezin temel amacı Yahudilik çerçevesinde aguna probleminin çözümü için öne sürülen görüşler arasında karşılaştırmalı bir araştırma yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahudi hukuku, evlilik, ketuba, boşanma, get, aguna

ABSTRACT

DIVORCE IN JEWISH LAW AND THE PROBLEM OF AGUNAH

Neamat ULLAH

Marriage and construction of family is fundamentally important in Judaism. Most marriages can survive but some marriages face certain problems and come to a mutual need to resolve the marriage, i.e. divorce. The Tanakh, the basic Jewish religious text provides main rules for both marriage and divorce.

According to Jewish law the sole initiator of divorce procedure is husband. The role of wife in traditional Jewish divorce is mainly dependent on husband's will. In some cases husband ignores his wife and his duties towards her and does not divorce her. In the cases like this, the wife is trapped in the marriage. On the one hand she cannot continue her family life because her husband abandoned her, on the other hand she cannot end the marriage because her husband refuses to divorce her. The woman in this situation is called as agunah. The agunah is a very delicate and complex topic in Jewish family law.

This dissertation gives a short information about marriage and divorce in Jewish tradition and then focuses on the problem of agunah. There are some contemporary efforts by Jewish scholars to protect Jewish women from negative effects of agunah. Main aim of current study is to provide a comparative investigation of outstanding solution proposals for the problem of agunah in Jewish context.

Keywords: Jewish law, marriage, ketubah, divorce, get, agunah

ÖNSÖZ

Modern dünyada geleneksel dinler ve mensupları çeşitli meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan bazıları soyut konularda iken bazıları günlük hayatla ilgili uygulamalar olup ahlaki ve hukuki konularla ilgilidir. Yahudilerin modern dünyada karşılaştıkları problemlerden bazıları Yahudilik içerisinde yeni yorumlar ve hatta mezheplerin doğuşuna sebep olacak ölçüde etkili olduğu bilinmektedir.

Günümüzde Yahudilerin önündeki en ciddi sorunlardan birisi Yahudilik kurallarına göre kurulan evliliklerde kadının boşanma isteği durumunda bunu gerçekleştirecek imkanların mevcut olmamasıdır. Pek çok Yahudi kadın fiilen biten evliliklerinin yükünü çekmek zorunda olup boşanmak için kocalarının insafına terk edilmiş durumdadır. Sivil mahkemelerin verdiği boşanma kararı Yahudi hukuku açısından yeterli olmadığı için kadın ayrıca kocasından boşanma belgesi (*get*) almak durumundadır. Çoğu zaman bu sorun olmazken bazı durumlarda çeşitli sebeplerden ötürü koca karısını boşamayı reddetmektedir. Bu durumda Yahudi hukuku açısından kadın evli sayılmakta ve yeni bir evlilik kuramamaktadır. Bu durumdaki kadınlar aguna olarak bilinmektedir.

Aguna konusu çeşitli din adamlarının ve hukukçuların ilgisini çekmiş ve üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Ancak Türkiye’de aguna üzerine yapılan bir araştırma mevcut değildir. Pek çok Yahudi bireyi aguna durumundan kaçınmak için dini kurallara göre nikah kıymak yerine sivil nikah kıymaya yönlendiren bu durum hem günümüz hukuk anlayışı açısından hem de Yahudi toplumunun geleceği açısından ciddi sorunlar taşımaktadır.

Bu tez ile genel olarak Yahudilikte boşanma konusunu özelde ise aguna sorununu incelemeye çalıştık. Tezde aguna sorunun boyutları ana hatlarıyla ele alındı ve agunaya yönelik çözüm önerileri tanıtıldı.

Bu çalışmayı yaparken bizzat aguna durumunda olan kadınlar ile görüşmek yerine konunun dini arka planını ortaya koyacak teorik yönünü incelemeyi hedefledik. Bu yüzden tezde gerçek kişilerin yüz yüze kaldığı sorunların yaşanmış hikayelerinin yerine Yahudi hukuku kaynaklarından atıflar ve konuyla ilgili çalışan bilim insanları ve hukukçulardan aktarılan görüşler bulacaksınız.

Tez yazmak uzun zaman alan yorucu bir süreçtir. Bu tezin araştırmasını yapmak ve metnini yazmak uzun bir zaman aldı. Öncelikle bana bu konuyu araştırma fırsatı veren İstanbul Üniversitesi'ne teşekkür etmek istiyorum. Yaklaşık iki yılımı İstanbul Üniversitesi'nde geçirdim. Bazı zaman dilimlerini İslam Araştırmaları Merkezi'ne (İSAM) bu araştırma için hasrettim. İSAM, bu çalışmayı bitirebilmem için bana kaynaklara erişme fırsatı sundu.

Tez danışmanım Dr. Mahmut Salihoglu'na bilhassa teşekkür ederim. Onun gerek içerik gerekse yapıya ilişkin destekleyici rehberliği ve yapıcı müdahaleleri olmaksızın bu tez yazılıp bitirilemezdi. Ayrıca bu çalışmayı mümkün kılan tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Onların fikirleri ve faydalı eleştirileri, bu tezde tartışılan Yahudi hukukunda boşanma ve aguna problemini anlamaya dair uzun arayışında bana yardımcı oldu.

Bu tezi yazmam için mali olarak beni destekleyen Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) şükran duygularımı özellikle ifade etmek istiyorum. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne tercüme ve dilbilimsel düzenlemede gösterdiği mükemmel destek için teşekkür ederim.

Neamat ULLAH
İstanbul, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAHUDİLİKTE EVLİLİK

1.1. YAHUDİLİKTE EVLİLİK GELENEKLERİ	5
1.1.2. Hupa.....	9
1.1.3. Nişan ve Yüzük Takma Töreni	10
1.1.4. Evlilik Anlaşması: Ketuba	11
1.1.5. Yedi Kutsama Duasının Okunması.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. YAHUDİLİKTE BOŞANMA

2.1. GET.....	20
2.1.1. Getin Yazılma Süreci.....	21
2.1.2. Katılımcıların Sorgulanması	22
2.1.3. Boşanma Belgesinin Teslim Edilmesi	23
2.1.4. Getin Zorunluluğu.....	24
2.1.5. Geleneksel Get Metni	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AGUNA VE PROBLEMLERİ

3.1. AGUNA NEDİR?	28
3.2. AGUNA DURUMUNUN YOL AÇTIĞI PROBLEMLER	30
3.3. AGUNA PROBLEMİ İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	31
3.3.1. Şartlı Evlilik Çözümü	31
3.3.2. Evliliğin Feshi Çözümü	35
3.3.3. Şartlı Boşanma Çözümü	38
3.3.4. Kocayı Boşanmaya Zorlama Çözümü	39
3.3.5. Evlilik Öncesi Anlaşma Çözümü.....	41
3.4. BİR ŞAHİT ESASINA DAYANARAK BOŞANMA.....	42
SONUÇ	45
KAYNAKÇA.....	47
EKLER	51

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	: Bakınız
BT	: Babil Talmudu
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
EJ	: Encyclopaedia Judaica
R.	: Rabbi
RCA	: Rabbinic Council of America
s.	: Sayfa

GİRİŞ

Yahudi hukukunda boşama yetkisi ve aguna problemi Yahudi toplumunun gündemindeki önemli sosyal ve hukuki sorunlardan biridir. Bilindiği gibi Yahudi hukuku boşanma sürecini başlatma yetkisini erkeğe vermiştir. Kocanın özgür iradesi ile vereceği boşama kararı ile evlilik sona erer. Kadının evliliği bitirme yetkisi yoktur. Yahudi hukukunun temel kaynakları Tora ve Talmud boşanma hususunda kocanın tek yetkili kişi olduğu konusunda ortak görüşe sahiptir.

Tezin Amacı ve Önemi: Tarih boyunca Yahudilik dinine mensup kişiler çeşitli sebeplerle evlilik ilişkilerini sona erdirmeye ihtiyacı duyduklarında dini yasaların öngördüğü süreçleri takip ederek boşanma işlemini gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte kocanın kararları belirleyici olmuştur. Ancak kocanın boşanmayı istemediği durumlarda evliliği devam ettirmeyen kadın için Yahudi hukukunda çok seçenek mevcut değildir. Kadının boşanmak istediği ancak erkeğin buna razı olmadığı durumlarda Yahudi hukuku kocayı boşanmaya zorlayacak araçlar ortaya koymamaktadır. Kocanın aileyi terk ettiği veya kocanın hayatta olup olmadığı kesin olarak bilinmediği durumlardaki kadın için Yahudi hukuku aguna tanımlaması yapmaktadır. Kelime olarak “zincirlenmiş” demek olan aguna ile kocası ile evlilik bağını sonlandıramayan, kocasının evliliği bitirmesi ile serbest kalmaya muhtaç olan kadın kastedilmektedir.

İnsanların eşitliği ve kişisel hak ve özgürlükler temeli üzerine şekillenen modern aile hukuku açısından evliliğin taraflarından birinin diğer tarafın iradesine mahkum bırakılması kabul edilmesi imkansız bir durumdur. Tarafların anlaşmazlığı durumunda karar verme yetkisine sahip olan mahkemelerin verdiği karar Yahudi hukuku açısından evliliği sonlandırmak için yeterli değildir. Aguna durumundaki kadın için kendisine ulaşamadığı ve hayatta olup olmadığı kesin olarak bilinmediği için veya karısını boşamayı reddettiği için kocanın özgür boşama iradesini beyan etmeden evliliği sonlandırma yolu yoktur.

Aguna problemi günümüzde Yahudi toplumunda çözüm bekleyen en önemli sorunlardan biri olarak tartışma konusu olmaktadır. Yahudi din bilginleri ve hukukçular aguna sorununa karşı çeşitli çözüm önerileri geliştirmektedirler. Bu tezin

ana amacı aguna sorununu ortadan kaldırmak için önerilen bu çözüm yollarını ortaya koymaktır.

Tezin Yöntemi ve Sınırları: Aguna problemi günümüzde ortaya çıkmış bir problem olmamakla birlikte modern dönemde yaşanan sosyal ve hukuki gelişmeler ile bu statüde olan kadın sayısı artmış ve çözüm arayışı yoğunlaşmıştır. Bu tez konuyu Yahudi hukuku kaynaklarından ve konu ile ilgili yazılmış çalışmaları temel alarak incelemektedir. İnsan özgürlüğünü kısıtlayan bir durum olması hasebiyle aguna problemini, boşama yetkisini sadece kocanın insiyatifi ile sınırlamadan alternatif çözümler üreten araştırmacıların görüşleri de tezde sıklıkla başvurulan kaynaklar olmuştur.

Bu tez aguna problemini sosyal bir sorun olarak ele almakta ve Yahudi hukuku içerisinde geliştirilen çözüm önerilerini teorik düzeyde incelemektedir. Bu tez problemin Yahudi toplumundaki yaygınlığı hakkında veya aguna durumunda olan kadınların maruz kaldıkları zorlukları tespit etmeye yönelik bir alan araştırması yapmayı hedeflemektedir. Tez kapsamında aguna problemi için önerilen çözümlerin özeti verilmekle yetinilecek ayrıca problemi ortadan kaldırmaya yönelik alternatif bir çözüm önerilmeyecek veya mevcut tekliflerinden biri savunulmayacaktır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yahudilikte evlilik konusu ele alınmıştır. İkinci bölümde evliliğin sonlandırılması hakkında Yahudi hukukunun kuralları ve takip edilmesi gereken prosedür incelenmiştir. Tezin ana konusunu oluşturan üçüncü bölümde aguna sorunun boyutları üzerinde durulmuş ve Yahudi hukuku içerisinde problemin çözümü için öne sürülen yaklaşımlar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAHUDİLİKTE EVLİLİK

Yahudiliğe göre, evlilik bir erkek ile bir kadın arasındaki özel bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile erkek ve kadın birlikte yaşamaya söz verir. Yahudiler evliliğin kutsallığına inanır. Yahudilik bir erkeğin yalnız kalmasını uygun görmez. Bu görüş geleneksel olarak Adem'in yaratılışından sonra tanrının ona bir eş yaratması ile ilgili Tekvin'deki pasaja dayandırılır: “Adamın yalnız kalması iyi değildir. Uygun bir yardımcı yapacağım.”¹ Bunun üzerine Havva'nın Tanrı tarafından yaratıldığı anlatılır. İlk insanın yalnız kalmasını uygun bulmayan tanrının tüm insanlık için evliliği bir hayat tarzı olarak belirlediği kabul edilir.

Yahudilikte evlilik, Yahudi neslinin devamını sağlayan kutsal bir eylem olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı düğünlerde dinî geleneklere geniş bir şekilde yer verilmektedir. Yahudi düğün gelenekleri her cemaatin yerleşik âdetlerine göre bazı farklılıklar göstermektedir. Tören genellikle sinagogda veya açık havada, cemaatin huzurunda yapılır. *Hupa* ismi verilen bir çardağın altında çifte yüzüklerinin takılması sonrasında erkek adına hazırlanmış ve onun tarafından imzalanmış olan evlilik belgesinin (*ketuba*) kadına teslim edilmesi ve peşinden yedi *berahanın* okunması ile nikah tamamlanır. Nikahın kıyılmasından sonra damadın kese içerisinde olan bir bardağı kırması da Yahudiler arasında yaygın uygulanan düğün geleneklerindedir.

Evlilik, tanrının evrensel iradesinin bir sonucu olan insan neslinin devamının temini yanında, kişiyi günahlardan koruyan kutsal bir anlaşmadır. Yahudilikte ibadet hayatının vazgeçilmezlerinden birisi olan manen temiz bir şekilde Tora üzerinde çalışılması için de evlilik gereklidir. Yahudi anlayışına göre, bu tür manevi faaliyetlerin bekâr bir halde tam olarak yapılması mümkün değildir.

Tanah'ın yanı sıra Talmud'da da evlilik teşvik edilir. Evliliğin geciktirilmesi için geçerli tek mazeret ise Tora'nın öğrenimidir.² Talmud'da, çocuğu olan dul bir erkeğin bile yalnız kalmaması, evlenmesi gerektiği belirtilir. R. Tanhum'a isnad edilen bir rivayette “evli olmayan bir erkeğin neşe, bereket ve iyilikten mahrum olduğu ifade

---

¹ Tekvin 2:18.

² BT (BT), Yebamot 63b.

edilir.³ Bu anlayışın bir sonucu olarak evlilik Yahudi cemaatinin geleceği bakımından bir gereklilik olarak vurgulanır.

Talmud'da Rabbi Eleazar'a nispet edilen bir rivayet ideal erkeği evli olarak niteler.⁴ “Çünkü Kutsal Kitap'ta şöyle denmiştir: “Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara “insan” adını verdi.”⁵ O yüzden evlenmemiş erkek için yarım adam tabiri uygun görülmüş ve sanki bu tanımlama, bekâr erkeği evliliğe teşvik eden bir ifade olarak kullanılmıştır. Kadın ve erkeğin evlilik sayesinde birbirlerini tamamlamak üzere yaratıldıklarına, bekâr kalmaları hâlinde bunun mutsuzluk ve huzursuzluk sonuçlarını doğuracağına işaret edilir. Yahudilik bakımından evlenmek hayırlı bir iş olarak görülür ve evliliğin insanlara daha mutlu bir hayat sağlayacağı kabul edilir.

Yahudilikte evlilik nasıl kurulur? Mişna, bir kadınla evlenmenin üç yolunu açıklamaktadır: “Bir kadın üç şart ile evlenebilir: ‘para karşılığı’, ‘bir anlaşma yoluyla’ ve ‘cinsel ilişkiyle’.”⁶ Normalde bu üç şartın hepsi yerine geldiğinde evlilik tamam olur. Ancak bağlayıcı bir evlilik için sadece bir tanesi de yeterli sayılır. Birinci şart olan “para karşılığı”, nikâh yüzüğüyle yerine getirilmiş olur. Kadının yüzüğü kabul etmesi, erkeği kocalığa kabul edişini simgeler. Mişna, bir kadının ancak kendi rızası ile evlendirilebileceğini belirtir.

Yahudi geleneğine göre evliliği tamamlamak için düğün töreni yapmak gerekir. Düğün öncesi ve düğün sonrasında uygulanması gereken bazı gelenekler vardır. Şimdi bunları kısaca inceleyeceğiz.

1.1. Yahudilikte Evlilik Gelenekleri

Tarihin erken dönemlerinden beri farklı bölgelere dağılmış olan Yahudiler çeşitli kutlamalar için birbirinden farklı adet ve göreneklere sahiptirler. Görücü usulü ile evlenmenin yaygın olduğu dönemlerde gençler arasında tanışmayı sağlayan aracı kişiler etkili olmuşlardır. Günümüzde şartlar değişmiş olsa da aracılık görevi üstlenen kişiler hala evliliklerin oluşumunda etkili olmaya devam etmektedir. Tarafların

---

³ BT, Yebamot, 62b.

⁴ BT, Yebamot, 63a.

⁵ Tekvin 5:2.

⁶ BT, Kidduşin, 1a.

evliliğe karar vermesinden sonra düğün tarihinin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Yahudi hukukuna göre kadınların adet döneminde cinsel ilişkiye girmesi yasak olduğu için bu tarihler dikkate alınır.⁷ Yahudi geleneğine göre bayramlarda düğün töreni yapılmadığı için düğün gününün yıllık bir bayrama veya Şabat'a denk gelmemesine özen gösterilir.⁸ Yahudiliğe göre bayramlarda düğün töreni yapılması yasaktır. Peki, neden bayramlarda düğün töreni yapılmasına izin verilmemiştir? Çünkü Yahudiler mutluluk ile mutluluğun karıştırılmayacağına inanmaktadır. Mişna'nın Moed Katan bölümünde bayram sevincine başka bir sevinci karıştırmanın yasaklandığı belirtilmektedir.⁹ Bu nedenle Yahudi şeriatına göre bayramlarda düğün töreni yapılmaz.

Yahudiler genelde düğünlerini sinagogda, evde ya da bu tür toplantılar için hazırlanan bir salonda yapar. Normalde Yahudiler için düğün töreninin sinagogda yapılması önemli olmakla birlikte “Yahudiler için, niyet ve eylem yoluyla herhangi bir yer kutsal kılınabilir. Dolayısıyla bir düğün neredeyse her yerde gerçekleşebilir”.¹⁰ Bu ifadeler düğün yapmak için belli bir yerin zorunlu olmadığına işaret etmektedir.

Yahudi düğünlerinde gelinler beyaz gelinlik giymektedir. Gelin ve damat için bir çeşit kefaret günü kabul edilen düğün gününde giyilen beyaz gelinliğin, kefaret gününün vakar ve saflığını temsil ettiği düşünülmektedir. Aynı şekilde damat da beyaz bir kıyafet giyebilir. Ayrıca gelinin damada yeni bir kippa hediye etmesi de bir gelenektir.¹¹

Türkiye’de uygulanmakta olan pek çok düğün adetinin Türkiye Yahudileri tarafından da uygulandığı görülmektedir. Düğün öncesi kadınlar arasında icra edilen kına gecesi töreni Yahudiler tarafından da benzer bir şekilde tatbik edilmektedir.

Aufruf olarak isimlendirilen âdete göre damat adayı düğünden önceki şabat gününde sinagogda rabbi tarafından cemaatin huzurunda Tora okumak üzere çağrılır. Burada damat o hafta okunması gereken Tora pasajını okur.¹² Michal Shekel aufruf hakkında şu bilgiyi vermektedir:

---

⁷ Asife Ünal, “Yahudi Düğün Gelenekleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 5, Sayı 2 (2016), s. 225 – 241.

⁸ Leo Trepp, *The Complete Book of Jewish Observance*, Summit Books, New York, 1980, s. 281.

⁹ Mişna, Moed Katan 1:7.

¹⁰ Anita Diamant, *The Jewish Wedding Now*, Simon and Schuster, New York, 2017, s. 29.

¹¹ Ünal, s. 227.

¹² Ünal, s. 227.

İlk tören, aslında yeni bir isim olan *aufruf* adı altındaki beğenilen eski bir törendir. Bu, ‘çağrılıyor’ anlamına gelen Yidişçe bir kelimedir. Tora okumak için çağrılan damada atıfta bulunur. Bir başka deyişle *aufruf*, damat için özel *aliya*dır. Bu tören, düğün öncesinde şabat gününde gerçekleşir. Damat sabahın son *aliyasını* alır. Haftara okumasından önceki bu *aliya*’a *maftir* denir. Damat *aliya* için çağrıldığında Tora’nın kutsamasını okur. Tora okunduktan sonra rabbi damat için özel bir *mi she-berach* okur.¹³

Kitaba göre damat, o esnada Tora okur. Dua okunduktan sonra haham, çift için özel bir dua eder. Böylece *aufruf* biter. Çift, bu törenden sonra birbirini düğün gününe kadar göremez. Süresi bir gün ile altı gün arasında değişebilen bu görüşmeme süresinin taraflara birbirlerinin değerini daha çok hissettirdiğine inanılmaktadır.

Yahudilikte düğün hazırlıkları arasında mikve ayrı bir öneme sahiptir. Peki, mikve nedir? Mikve su ile dolu küçük bir havuzdur. Hayatı ve yeniden doğuşu simgeleyen mikveye dalmak (*tevila*) manevi bir arınma yöntemi, hayatın belli dönemlerine temiz başlayabilmenin temel şartı olarak kabul edilmektedir.

Michal Shekel mikve ile ilgili şunları kaydetmektedir: “Mikve, yüzmeye gitmek ya da banyo yapmak için bir yer değildir. Bu, bir havuz, suya dalarak kendinizi ritüel olarak temizlediğiniz bir yerdir. Mikveye gitmek ruhunuzu arındırmanın sembolik bir yoludur.”¹⁴

Bu nedenle gelin ve damadın manevi olarak temizlenmek için düğünden bir gün önce mikveye dalması gerekmektedir. Gelin önceden tamamen yıkanıp temizlendikten sonra, genellikle bir yardımcı kadın eşliğinde mikveye yedi defa dalar. Bu esnada *tevila berahasını* ve ayrıca *şeehiyanu berahasını* okur. Mikve ve *taharat ha-mișpahanın* yani aile saflığı kanunlarının, gelin ve damadın evliliklerinde daha mutlu olmaları için kutsal bir formül olduğuna inanılmaktadır.¹⁵

Yahudi evlilik töreni, nişanlanma ve evlenme olarak iki kademedен oluşmaktadır. Eski zamanlarda bir veya daha fazla seansta gerçekleştirilirken, artık peş peşe yapılan bu iki törene birden *kidduşin* adı verilmektedir.¹⁶

---

¹³ Michal Shekel, **The Jewish Lifecycle Book**, KTAV Publishing House, Inc, 1989, s. 56.

¹⁴ Shekel, s. 58.

¹⁵ Ünal, s. 228-229.

¹⁶ Ünal, s. 229.

Tesniye'ye göre eski zamanlarda kızların kimlerle evleneceği hakkında babaların karar verme yetkisi vardı. "Babası der ki: 'Benim kızımı bu adama evlenmek için verdim.'"¹⁷ Bu evlilik sözleşmesinin hukuki kapsamı, kızın evliliği onaylayıp onaylamadığı gibi hususlar rabbiler arasında tartışma konusu olmuştur.

Yahudilikte nişanlılık hukuki açıdan evlilik gibi önemli kabul edildiği için, aradaki dönemde ortaya çıkabilecek sıkıntıların önlenmesi amacıyla nişan ve evlilik törenleri birleştirilmiştir.

Yahudi bir haham, kadın ile erkeğin gelecek bir tarihte evleneceklerini belirten ve bunun şartlarını belirleyen bir anlaşma yapabilir ki buna *şiduhin* (sözlenme) denir. Sözlenme, evlenecek iki kişi arasında, onların ebeveynleri veya onlar adına bir akraba tarafından yapılabilir. Bu aşama anlaşma belgesi anlamına gelen *ştar tna'im* ile resmileştirilir.¹⁸

Merasimin sonunda gelin ve damadın annelerinin yere porselen veya cam bir tabak atarak kırmaları bir gelenektir. Sözlenme merasimi günümüzde, önceden yapılabileceği gibi düğün günü de gerçekleştirilebilir. Düğün günü yapılırsa *tna'im*, örtme töreninden önce okunmakta ve annelerin tabak kırma geleneği de bu esnada gerçekleştirilmektedir.

Düğün töreni *bedeken* denilen örtme âdeti ile başlar. Damat, düğünün yapılacağı yerde bulunan coşkulu kalabalık eşliğinde, gelinin beklemekte olduğu bölüme gelerek gelinin yüzünü örter. Bu işlem ayrı bir örtü ile yapılabildiği gibi, duvak ile de olabilmektedir. Damadın açık yüzü ile gelini bizzat gördükten sonra duvağını örtmesi faydalı görünür. Böylece gelinin yüzü örtülmeden önce damat duvağın altında kimin bulunduğunu görmüş ve bir kandırılma ihtimali önlenmiş olmaktadır.

Yahudilikte düğün günü, gelin ve damat için tanrının affına imkân verecek bir çeşit kefaret günü, bir temizlenme ve yenilenme vesilesi sayılmaktadır. Bazı Yahudilerde gelin ve damat bu özel günde oruç tutar. Mesela Yahudi yazar Isaac

---

¹⁷ Tesniye 22: 16.

¹⁸ Ari Klein, "Tnai'm: Engagement Agreements",
<https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/476750/jewish/Tnaim-Engagement-Agreements.htm> (20.08.2018)

Klein'a göre düğün gününde damat ve gelinin oruç tutması Yahudilikte eski bir gelenektir.¹⁹

1.1.2. Hupa

Yahudi düğünlerinin en önemli unsurlarından bir diğeri de asıl törenin hupa altında yapılmasıdır. Hupa örtü anlamına gelmekte ve yeni kurulan yuvanın çatısını sembolize etmektedir. Tanrı'nın yeni evlenen çiftleri kutsamasını ve korumasını da simgeleyen hupa, dört direk üzerine yerleştirilmiş ve görkemli bir şekilde süslenmiş bir çardak olabileceği gibi, sadece tallit kullanılması ile de gerçekleştirilebilir. Hupa için şunlar kaydedilmiştir: "Hupa, genellikle dört kişi tarafından, köşelerinden dört sopaya takılmış biçimde ya da doğrudan tutularak tören boyunca gelin ve damadın üzerine gerilir. Hupanın, her bir köşesinde sekizer olmak üzere otuz iki saçağı bulunmaktadır. Hupanın dört ayağı iman ve sadakatin tepeleri addedilerek, yeni kurulan birliğin dayanma noktalarını temsil etmektedir. Damat, örtme töreninden sonra sinagog içinde ya da başka bir yerde hazırlanmış olan hupaya gitmek üzere gelinin yanından ayrılır. Damadın çiftin babaları, gelinin ise çiftin anneleri refakatinde ya da her ikisinin de kendi anne-babaları refakatinde hupanın altına getirilmesi ile evlenme töreni resmen başlamış olur."²⁰

Yukardaki bilgiler ışığında Yahudiler için hupanın çok değerli bir geleneksel öge olduğu anlaşılmaktadır. Hupa, gelin ve damadın yeni hayatının başlangıç noktasıdır. Bu yüzden düğünde hupanın güzel bir biçimde süslenmesine özel gayret gösterilir.

Düğünde evlenme töreni resmen başlamışken hupanın altına gelen gelin, damadın etrafında yedi kez döner Dönmenin sebebi de ileride koca ile yaşanabilecek kötü şeylerden kurtulmaktır. Aynı zamanda yedi kere dönmek barışı sembolize eder ve kutsal olarak görülür. Yahudiler arasında önemli bir gelenek olarak görülen bu yedi kez dönmenin amacı, gelin ve damadın arasına hiçbir kötü şeyin girmemesini sağlamaktır. Etraflarında manevi bir duvar oluşturduğu kabul edilir. Bundan sonra gelin ve damat, hahamın karşısında yan yana, ayakta dururlar.

¹⁹ Isaac Klein, **A Guide to Jewish Religious Practice**, New York, KTAV Publishing House, 1979, s. 39.

²⁰ Eli W. Schlossberg, **The World of Orthodox Judaism**, New Jersey, Jason Aronson, 1996, s. 43.

1.1.3. Nişan ve Yüzük Takma Töreni

Hupa altında gelin yedi kere döndükten sonra, damat gelinin yanına giderek gelinin şehâdet parmağına yüzük takar. Eski zamanlardan beri Yahudilikte ilk sırada nişanlanma gelir. Bu, Yahudilikte kidduşin veya eruşin olarak bilinir.²¹ Bu damat ve gelin için çok önemli bir ritüeldir. Damat yüzük takarak gelin ile evlenmek isteğini gösterir.

Böylece nişan törenine şahitlik eden kişilerin huzurunda damat, gelinin sağ elinin işaret parmağına yüzüğü takar. Yani yüzüğü damat verir, gelinin yüzük almasına gerek yoktur çünkü geleneksel Yahudilikte gelinin damada yüzük takması diye bir âdet yoktur.

Damat yüzük takarken geline şu soruyu yöneltir: “Sen beni koca olarak kabul ediyor musun?” Gelin de onu koca olarak kabul eder ve böylece nişanlanma tamamlanır. Bu durum, ketubada şöyle ifade edilir: “İşte sen benim için, bu yüzükle, Musa ve İsrail kanununa göre kutsanmaktasın.”²² Bu sözlerin söylenmesi çok önemlidir. Gelin, yüzüğü kabul etmekle artık tamamen eşine ait olduğunu ve evlenmeye rıza gösterdiğini ifade etmiş olur. Bu nişanlanmaya en az iki şahit tanıklık eder.

Yahudilikte sonsuzluk, sevgi ve sadakati temsil eden yüzük maddi gayelerin karışmasına engel olunması için yüzüğün sade, taşsız, mücevhersiz olmasına dikkat edilir. Yüzük takılması ile nişan töreni tamamlanmış olur ama henüz damat ve gelinin birlikte kalmasına izin verilmez. Nişandıktan hemen sonra gelin ve damat birlikte yaşamaz. Eski zamanlarda nişan töreni ile düğün arasında bir yıllık bir bekleyiş süresi olurdu. Günümüzde artık nişan ve düğün peş peşe yapıldığı için, geçmişte çok mühim olan bu ayrımı önemini kaybetmiştir.

Geline yüzük taktıktan sonra nikah törenini yöneten rabbi Tevrat’tan bir parça okur ve bununla alakalı bir vaaz verir. Sonra rabbi eline bir bardak şarap alır ve kutsama duasını okuduktan sonra onu damada verir. Damat bu şaraptan bir yudum

²¹ Louis Jacobs, **The Jewish Religion**, Oxford University Press, New York, 1995, s. 335.

²² BT, Ketuba 9b.

içer. Kimi zaman aynı kadeh geline de sunulur ve o da duvağın altında kadehten bir yudum içer.²³

1.1.4. Evlilik Anlaşması: Ketuba

Yüzüğün takılmasının ardından, daha önce hazırlanıp iki şahit ve damat tarafından imzalanmış olan ya da düğün merasimi sırasında imzalanan ketuba genellikle yüksek sesle okunur. Ketubanın Aramice dilinde yazılması gerekir.²⁴

Sonra bu Aramice metin törendekilerin anladığı dile çevrilir. Damat tarafından imzalanan ketuba geline verilir. Peki, ketuba nedir? Bazı Yahudilere göre ketuba evliliği ispat eden belgedir. Mesela Michal Shekel şöyle diyor: “Bu belge ile damat ve gelinin evli olduğu tespit edilir. Bir sertifikadan daha kıymetli olan bu belge ile damat ve gelin arasında bir bağ kurulmuş olur.”²⁵ Yani Yahudiler ketubayı evlilik belgesi olarak görürler. Bu belge aynı zamanda kocaya bazı yükümlülükler yükler. Mesela, kocaya düşen bir görev olarak, karısına maddi ve manevi her türlü destek vereceği imza ile kayıt altına alınır. Bu açıdan ketuba, kadının haklarını garanti altına alan hukuki bir belgedir.

Temel olarak şu değerlendirmede bulunabiliriz: Ketuba damat tarafından imzalanıp geline verilir ve gelin bu belgeyi muhafaza eder. Ketubanın temel amacı, kadının maddi ve manevi her şekilde desteklenmesi ve kocanın karısına karşı sorumluluklarını belgelemektir. Koca ketubayı verirken “Ben onun kocası olarak ona her türlü maddi desteği vereceğim.” şeklinde yazılı olarak söz vermiş olur.

Ketuba boşanma hâlinde veya kocanın ölümü halinde kadının haklarını korumak için önemli bir hukuki belge niteliği taşımaktadır. Ketuba kadına boşanma durumunda nafaka, kocasının ölümü durumunda ise mirastan pay alması için gerekli olan bir belgedir.²⁶

Yahudi din bilginlerine göre ketubanın geçerli olması için iki şahit tarafından imzalanması gereklidir. Aksi hâlde ketuba geçerli kabul edilmez.²⁷

---

²³ Dan Cohn-Sherbok, **Judaism: History, Belief and Practice**, Routledge, 2003, s. 541.

²⁴ Ronald L. Eisenberg, **Jewish Traditions**, Jewish Publication Society, 2010, s. 44.

²⁵ Shekel, s. 54.

²⁶ Eisenberg, s. 44.

²⁷ Adrienne Baker, **The Jewish Woman in Contemporary Society: Transitions and Traditions**, New York, NYU Press, 1993, s. 151.

Damat ve şahitler belgeyi imzaladıktan sonra rabbi ketubayı damada, o da geline verir. Bu belge imzalanmadan aile kurulmuş sayılmaz ve çiftler birlikte yaşayamaz.

Yahudi geleneğine göre ailenin kurulması için çok temel bir fonksiyona sahip olan ketubanın kaybolması durumunda kadının kocasından yeni bir ketuba alması gerekmektedir. Ancak bazı Yahudiler ketubanın kaybedilmesini çok ciddi bir konu olarak görür ve bu durumda çiftin aynı evde kalmasını uygun görmezler. “Bir kadın ketuba olmadan kocasıyla birlikte bir saat bile yaşayamaz, bu yasaktır. Ketuba kadının korumasıdır. Ketuba kaybolmuşsa veya yanmışsa, yeni bir ketuba düzenlenene kadar kadın evden ayrılmak zorundadır. Kocasına ona yeniden bir ketubayı yazılı olarak verdikten sonra kocası ile birlikte kalabilir.”²⁸

Evliliğin kuruluş belgesi olan ketuba uzun tarihi süreç içerisinde şekillenmiş standart bir metinden oluşmaktadır. Her ne kadar yazılış ve süsleme biçimi farklılık gösterse de ketubanın metni aynıdır. Ketubanın giriş bölümünde evliliğin akdedildiği yer, evlenen kişilerin kimliği ve evlilik tarihi kaydedilir. Erkeğin eşine yönelik vaatlerinden sonra gelinin babasının evinden getirdiği çeyiziyle ilgili malumat verilir. En altta damat ve iki şahidin imzası yer alır. Kocanın imzalayıp eşine teslim ettiği bir belge olduğu için ketubada gelinin ne imzası ne de bir taahhüdü yer alır. Aşağıda örnek bir ketuba metninin Türkçesi sunulmuştur:

Burada, ...’de hesapladığımız beş bin yedi yüz ..... yılının ..... ayının ..... gününde, haftanın ..... gününde, ... oğlu damat ..... kızı gelin .....’e şunları söyledi: “Musa ve İsrail yasalarına göre benim karım ol. Yahudi erkeklerinin örf ve âdetleri üzere sadakatle eşleri için çalıştıkları, onlara kıymet verdikleri, onların geçimlerini sağladıkları ve onları destekledikleri gibi senin için çalışacağım, sana kıymet vereceğim, senin geçimini sağlayacağım ve sana destek olacağım. Sana ..... vereceğim ve yiyecek, giyecek ve ihtiyaçlarını ve evliliğe ait haklarını kabul edilen örf ve âdetlere göre temin edeceğim.” Ve gelin ..... onun eşi olmayı kabul etti. Damat ..... gelinin ..... evinden getirdiği gümüş, altın, mücevher, giysi, mobilya veya yatak takımı gibi toplam ..... zuzim tutarındaki çeyizin mesuliyetini almayı ve toplam yekûnun ..... zuzim olması için kendisinin ..... zuzim tutarındaki mal varlığından buna ilave etmeyi kabul etti. Damat ..... şöyle söyledi: “Bu ketubanın, çeyizin ve ilave yekûnun yükümlülüğünü üstlendim ve mirasçılarım benim ardından, şu anda sahip olduğum veya gelecekte sahip olabileceğim hakiki ve kişisel mal

²⁸ Ben-Zion Schereschewsky, “Ketubbah” *Encyclopaedia Judaica*, c. 12, s. 94-95.

varlığının en iyi kısmından alacak. Bugünden itibaren tüm mülküm, hatta sırtımdaki gömlek bile ipotek altına alınabilir ve ben yaşarken veya ölümünden sonra bu ketubanın, çeyiz ve ilave tutarın ödemesi için konu olabilir.”

Bu ketubanın, çeyiz ve ilave tutarın yükümlülüğü damat ..... tarafından ketuba ve İsrail’in kızları için düzenlenmiş ek örf ve âdetler için tespit edilen katılıkla mübarek hafızanın hâkimlerinin yargısına uygun olarak üstlenilmiştir.

Bu ketuba bir formalite veya formalite icabı yasal form olarak görülemez. .... oğlu damat tarafından .... kızı gelin için, bu amaçla hazırlanmış bir madde uyarınca her şeyi yukarıda düzenlenmiş ve belirlenmiş olan sözleşmeyi kabul ettiğini tespit ettik. Ve hepsi geçerli ve bağlayıcı olacaktır.

Şahit ...

Şahit ...

1.1.5. Yedi Kutsama Duasının Okunması

Ketubaya dair işlemler bittikten sonra törenin ikinci kısmına geçilir. Törenin evlenme kısmı başlar. Nisuin, kadehin yeniden şarapla doldurulması ve hupa altında yedi kutsama (*şeva berahot*) okunması ile başlamaktadır. Rabbi yedi kutsal duayı şarap bardağına bakarak ezberden okur.

Türkiyeli Yahudilerin Türkçe olarak Yahudilik hakkında kültürel ve dini bilgiler verdikleri [sevimon.com](http://www.sevimon.com) websitesinde yedi kutsal dua şöyle sunulur:“Tanrı’nın her şeyin yaratıcısı olduğu bilgisini, Tanrı’nın insanın yaratıcısı olduğunu, Tanrı’nın insanı kendi suretinde yarattığını, Yahudi toplumunun Tsiyon’a Mesih’le dönüşünü temsil eden bir dua. Gelinle damadın neşesinin Cennet Bahçesi’nden Âdem ve Havva’nın neşesini yansıtacağına dair bir dua. Tanrı’nın gelin ve damada neşe ve huzur dolu bir yaşam sunması adına son bir dua.”²⁹

Bu yedi kutsal duanın okunmasından sonra damat şaraptan bir yudum alır ve kadehi geline verir. Gelin de bir yudum şarap içer. Sevinç ve mutluluğun simgesi kabul edilen şarabın aynı kadehten içilmesi âdeti, artık hayatın, sevincin ve acının paylaşılacağını sembolize etmektedir.

²⁹ “Ketuba” http://www.sevimon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1288 (25.10.2017).

Dua bittikten sonra damat cam bir bardağı ayağıyla basarak kırar.³⁰ Cam bir bardağı kırmak geleneksel bir uygulamadır. “Bu, Yahudiliğin bir geleneğidir.”³¹ Yahudiler için bardağın kırılması Mabel’in bir zamanlar yıkılışını temsil etmekte, böylece Kudüs hatırlanmaktadır. Daha sonra damat ve gelin tebrik edilir. Bu uygulamanın, büyük sevinç anlarında aşırıya kaçılmaması için bir ikaz etkisi yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca kırılan bardağın tamir edilemeyeceği gibi, evliliğin de hassasiyetle ele alınması ve uyumun korunmaya çalışılması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Hupa altında yapılan nişan ve evlenme töreni bardağın kırılmasıyla tamamlandıktan sonra, gelin ile damat ayrı bir odaya geçip başbaşa kalır. Bu kısa süreli beraberlik bir nevi sembolik zifaftır. Bu esnada konuşulur ve aperatif bir şeyler yenir. Böylece dinen evli sayılmaları için gereken bütün formaliteler yerine getirilmiş olmaktadır. Bundan sonra düğüne ve düğün yemeğine geçilir.

Gelin ve damat düğün yemeği ve eğlencelere katılmak üzere, kimi zaman ellerinde mumlarla iki sıra hâlinde dizilmiş kişilerin oluşturduğu bir koridordan geçerek, genellikle kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı hazırlanmış olan salonlara girer. Düğün yemeği (seudat mitsva) sadece misafirleri ağırlama amacıyla olmayıp dinî bir boyutu da bulunmaktadır. Çünkü yemeğin sonunda yedi beraha tekrarlanmaktadır. Yahudi geleneğinde bu yemek ve okuma, yedi gün boyunca devam etmektedir.

Yahudi düğünlerinde çok ilginç eğlenceler yapılmaktadır. Cemaatin büyük bir coşku ile iştirak ettiği bu eğlencelerde genellikle kadınlar ve erkekler, aralarında perde, paravan vs. olan bir salonda ayrı ayrı eğlenmektedir. Bu düğünlerde geleneksel danslar, ateş gösterileri, akrobatik hareketler gibi çeşitli eğlenceler yapılmaktadır. Genellikle damadın, kimi zaman da hem gelinin hem de damadın, arkadaşları tarafından sandalye ya da büyük bir tepsi vs. ile yukarıya doğru kaldırılması veya herhangi bir örtü ya da eller üzerinde yukarıya atılıp tutulması şeklinde ilginç gelenekler uygulanmaktadır. Gelin kadınların, damat erkeklerin tarafında olduğu için bu yukarı kaldırmalar onların perde / paravan vs. üzerinden birbirlerini görmelerini de sağlamaktadır.

---

³⁰ Schlossberg, s. 44.

³¹ Solomon B. Freehof, **The Personal Life**, World Union for Progressive Judaism Ltd., New York, 1969, s. 216.

Yahudilikte evlilik sadece çiftler için değil, bütün cemaat için son derece önemli olduğu için düğünlerde herkesin coşku içinde eğlenceye katılması söz konusu olmaktadır. Zira evlenme ile Tanrı'nın isteği yerine getirilmiş, İsrail soyunun devamına katkı sağlanmış olmaktadır. Bu, cemaat için kutsal bir görev addedilmekte, çiftlerin ve ailelerinin sevinci bütün cemaate teşmil edilmektedir.

Yahudilikte nişanlanma, evlilik gibi ancak boşanma veya ölüm ile sona erebilecek bir ilişki olmakla birlikte, kişilerin bir arada yaşamasına imkân vermemektedir. Kutsal bir birlik olarak kabul edilen evlilik töreninin, nişan töreni ile birleştirilerek art arda yapılması yüzyıllardır benimsenen bir uygulama olmuştur. Bu törenler kidduşin (kutsama) adını alacak kadar dinî bir hüviyet taşımaktadır. Bu törenlerin ana unsurları düğünden önce damadın sinagogda Tora okumaya çağrılması (aufruf), gelinin mikvede tevila yapması, düğün günü hupaya gelmeden önce gelinin yüzünün örtülmesi (bedeken), hupa altında yüzük takılması, ketuba verilmesi, yedi berahanın okunması ve bardak kırılmasıdır. Yichud denilen sembolik zifafın ardından düğün yemeği ve çeşitli eğlencelerle düğün tamamlanmaktadır. Düğün yemeğinin yedi gün boyunca devam etmesi ve ilk şabat günü damadın tekrar Tora okumaya çağrılması da gelenektir. Bu makalede Yahudi düğün geleneklerini inceledim. Evlilikten sonra koca karısının ahlaksızlık yaptığını saptarsa karısını boşayabilir. Tevrat boşanma ile ilgili ayrıntılar verir: “Eğer bir erkek karısında edebe aykırı bir şey görerek hoşnutsuzluk hissederse, kadını boşayabilir ve ona bir boşanma belgesi yazıp verir ve onu evinden gönderir.”³² Böylece Yahudilikte boşanmanın mümkün olduğu görülür. İkinci bölüm boşanma ile ilgili olacak. Yahudilikte boşanma sürecinin işleyişini ikinci bölümde ele alacağım.

---

³² Tesniye 24: 1.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YAHUDİLİKTE BOŞANMA

Birinci bölümde Yahudilikte evliliğin nasıl kurulduğu konusu ele alınmıştır. Bu bölümde Yahudilikte boşanma süreci hakkında bilgi verilecektir. Yahudi hukuku (halaha) evliliğin sonlandırılmasına veya diğer bir ifadeyle boşanmaya izin verir. Ancak boşama yetkisi sadece kocadadır. Halahaya göre, koca isterse karısını boşayabilir ancak kadının kocasını boşaması söz konusu değildir. Erkeğin boşama yetkisine sahip olması Tora'da yer alan şu ifadeye dayandırılmaktadır: “Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmazsa, boşanma belgesini (get) yazıp ona verir ve onu evinden kovar.”³³ Bu Tora pasajı bir yandan kocanın meşru boşama gerekçesi hakkında bilgi verirken diğer yandan boşamanın nasıl gerçekleşeceğini de belirtmektedir. Boşama için kocanın yapması gereken karısına yazılı bir belge vermektir. Bu boşama belgesi Yahudi geleneğinde get olarak isimlendirilmektedir.

Yahudi hukukuna göre boşanma koca ile kadının birlikte yaşamamaya ve evliliğe devam etmek istemediklerine karar verdiklerinde gerçekleşir. Koca ile kadın, aralarındaki evlilik bağı sonlandırarak ve tarafları evliliğin sorumluluklarından serbest bırakacak ve eğer isterlerse başkalarıyla evlenmelerine izin verecek yasal belgeyi imzalamak üzere anlaşırlar. Bu belgeyi vererek koca eşi için Hoşea 2:2'deki ifadeyle “o benim karım değil ve ben onun kocası değilim.” demiş olmaktadır. Bu bildirimden sonra evlilik akdi sona ermekte ve eşler arasında maddi bir ilişki kalmamaktadır. Bu açıdan boşanmanın çiftin evliliğini sona erdiren hukuki bir eylem ve tarafların yeni evlilikler tesis etmesine kapı açan resmi bir işlem olduğunu söyleyebiliriz.

Geleneksel Yahudiliğin evlilik ve boşanmaya bakışından, çiftler arasında çekişmenin ve sıkıntıların devam etmesinden boşanmanın daha iyi olacağı sonucuna varmak mümkündür. Yahudi dinî kanunları uyarınca, erkek karısını mutlak olarak boşayabilir. Ancak boşama konusu Tora'da bazı özel durumlarla örneklendirilmektedir. Bunların başında yukarıda da alıntı yapılan Tesniye 24:1'deki

---

³³ Tesniye 24: 1.

erkeğin karısının gayri ahlaki durumundan dolayı onu boşaması gelir. Metindeki bu ifade kadının cinsel suç işlediği ve bunun da kocada hoşnutsuzluğa sebep olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu Tora pasajı kocanın ahlaksızlık iddiasıyla karısını boşamasına izin verdiğine göre ahlaksızlığın ne olduğu ortaya konmalıdır. Yahudiliğe göre ne tür davranışlar boşanma nedeni niteliği taşıyan ahlaksızlık olarak nitelenebilir? Bu bağlamda sözü edilen ahlaksızlığın kadının işlediği zina olarak yorumlanması en yaygın kanaattir.³⁴ Zina Yahudilik tarafından yasaklanmış ve ciddi sonuçları olan bir cinsel eylemdir.

Tesniye 24:1’de geçen ahlaksızlık isnatı hakkında Bet Şamma, Bet Hilel ve Rabbi Akiva’nın farklı görüşlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bet Şamma ahlaksızlık konusunu oldukça dar çerçevede değerlendirir. Onlara göre “Hiçbir erkek karısını iffetsiz bir eylem içinde bulmadıkça boşayamaz. Belirtildiği gibi ‘Çünkü onu iffetsiz bir eylem (*ervat davar*) içinde buldu.’”³⁵ Bet Şamma’nın boşanma ayetindeki ahlaksızlık ifadesi ile ilgili yorumu kocanın zina şüphesiyle eşini boşamasının doğru olmadığı şeklindedir. Bet Şamma’a göre, koca karısını ancak başka bir erkekle cinsel bir eylem içinde yakalarsa boşayabilir.

Bir diğer Yahudi hukuku ekolü olan Bet Hilel ise ahlaksızlık kavramını Bet Şamma’dan daha geniş olarak yorumlamaktadır. Karısının zina eylemini yakalaması hâlinde, koca eşini boşama hakkına sahiptir. Ancak bunun dışında koca karısında yanlış bir şey görürse, hatta yemeği yakmak gibi önemsiz görünen bir durumda bile onu boşayabilir. Bet Hilel kadının bu davranışını Gittin’deki ifade ile “iffetsiz bir eylem” (*ervat davar*) çerçevesinde değerlendirmektedir. Öte yandan Rabbi Akiva boşama nedenini daha da genişleterek kocanın tercihini önceleyerek şöyle demiştir: “Koca başka bir kadını eşinden daha güzel bulursa (eşini boşayabilir).”³⁶

Özetleyecek olursak karısını ahlaksızlık nedeniyle boşama konusunda kocaya en dar alanı Bet Şamma tanıırken Bet Hilel ve Rabbi Akiva bu alanın sınırlarını kocanın subjektif tercihlerini dikkate alacak şekilde genişletmişlerdir.

³⁴ Moşe Farsi, **Devarim: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla**, İstanbul, Gözlem, 2009, 527-529.

³⁵ Mişna, Gittin 9:10.

³⁶ Mişna, Gittin 9:10.

Yahudilikte boşanma yerleşmiş bir görenek olarak kabul görmüştür. Tora'da boşanmayla ilgili çeşitli detaylara yer verilmiştir. Tesniye, bir erkeğin evlendiği kadını bakirelik konusunda haksız yere suçlayarak evden uzaklaştırmasını yasaklamıştır.³⁷ Ayrıca aralarında evlilik ilişkisi olmayan iki kişinin cinsel ilişkisinin sonuçları da hüküm konusu yapılmıştır. “Bir erkek bakire ve nişanlı olmayan bir kıza el koyup onunla beraber olursa, durum açığa çıktığı takdirde, erkek kızın babasına 50 gümüş şekel vermek ve kızla evlenmek zorundadır çünkü erkek kızın bekâretini gidermiştir. Bu durumda erkek kadını artık boşayamaz.”³⁸ Kızın bakire olduğu ve erkeğin kızla sadece kötü niyetle birlikte olduğu bu gibi durumda erkek kızın babasına ödeme yapması ve ondan sonsuza kadar onunla evli kalması söz konusudur.

Boşanma sonrası ayrılan eşlerin tekrar evlenmesi konusunda Yahudilikte kesin bir yasak vardır. Tesniye, erkeğin boşadığı kadınla tekrar evlenmesine müsaade edilmediğini beyan eder.

Ve eğer kadın erkeğin evinden ayrılıp başka bir erkeğin karısı olursa ve ikinci kocası ondan hoşlanmayıp ona bir boşanma belgesi yazıp vererek onu evinden uzaklaştırırsa veya vefat ederse bile, kadın kirlendikten sonra ilk kocasının onunla tekrar evlenmesine müsaade edilmez. Bu durum Rabbin gözünde nefret uyandıran bir şey olurdu. Tanrının size miras olarak verdiği topraklara günah getirmeyin.³⁹

Yahudi hukukuna göre boşanma sonrası eşlerin tekrar bir araya gelmesi için kapı tamamen kapalıdır. Bu açıdan boşanma kararı uzun vadeli sonuçları da dikkate alınması gereken önemli bir karar olarak görülür.

Talmud'a göre, kocanın boşanma belgesini (*get*) yazıp eşine vermesi, ardından eşini evinden uzaklaştırması özellikle gereklidir. Yukarıda da değinildiği gibi Tesniye erkeğin boşanma belgesini karısına vermesini ve onu evinden uzaklaştırmasını öngörür.⁴⁰

Günümüzdeki Yahudilikte boşanma süreci daha çok şu şekilde cereyan etmektedir: Koca eşinden boşanmak istediğinde, bet dine başvurmalıdır. Dinî mahkeme çift için bir tarih belirler ve onları mahkemeye davet eder. Mahkemede, kâtip

---

³⁷ Tesniye 22: 13-19.

³⁸ Tesniye 22: 28-29.

³⁹ Tesniye 24: 2-4.

⁴⁰ Tesniye 24:1.

geti hâkim huzurunda yazar ve iki şahit önünde koca geti imzalar ve karısına teslim eder. Eğer eşler mahkemede yüz yüze gelmek istemezse, taraflar için temsilciler atanabilir. Boşanma, kadının ya da temsilcisinin geti teslim aldığı andan itibaren gerçekleşir.⁴¹

Yahudilikte şahitler boşanma seremonisinin önemli bir parçasıdır. Boşanma iki şahit huzurunda gerçekleşir ve şahitler geti imzalar. Taraflardan biri boşanmanın gerçekleşmediğini iddia etmesi durumunda veya çiftin medeni durumu ile ilgili herhangi bir şüphe oluştuğunda bu şahitlere başvurulur.

Yahudilik açısından boşanmanın geçerli olması için kocanın geti kendi özgür iradesiyle hiç bir zorlama ve baskı olmaksızın vermesi gerekmektedir.⁴² Kocanın baskı altında veya istemediği halde tehdit karşısında verdiği get geçerli değildir ve evlilik sona ermiş sayılmaz.⁴³ Bu yüzden boşanma sürecinde kocanın tamamen özgür iradesiyle ve isteyerek eşine boşanma belgesini vermesi önemli bir husustur.

Kocanın geti imzalayıp karısına vermesi ile evlilik fiilen sona erer. Taraflar başka kişiler ile evlenme konusunda serbest kalırlar. Her ne kadar erkek açısından çok ihtiyaç duyulmasa da kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için önceki evliliğinin bittiğini belgeleyen gete sahip olması gereklidir. Aksi takdirde devam eden bir evlilik içinde kocası olmayan bir erkekle yaşamaya başlamış olur ki bu da Yahudi hukuku açısından zina olarak kabul edilir.⁴⁴ Kadın için get başka biriyle evlenme izni gibidir.⁴⁵

2.1. Get

“Get” boşanma belgesi olarak isimlendirilen İbranice bir kelimedir. Normalde get kelimesinin üç anlamı vardır. İlk olarak, Aramice bir terimdir ve boşanma belgesi anlamına gelir. Bu belge yasal bir buyruğun metnini ihtiva eden kısa bir bildiriye ifade eder. Yahudi âlimleri geti boşanma belgesi / kâğıdı olarak açıklamışlardır. “Bu, kelimenin gerçek manasında bir belgedir. Terim, günümüzde geleneksel özelliklere göre hazırlanan boşanma belgesiyle ilişkilidir.”⁴⁶

⁴¹ Arye Forta, **Judaism**, Heinemann, 1995, s. 78.

⁴² BT, Yebamot 112b.

⁴³ BT, Gittin 88b.

⁴⁴ Mahmut Salihoğlu, “Yahudi Hukukunda Mamzer”, **EKEV**, 47(2011), s. 270.

⁴⁵ Rachel Biale, **Women and Jewish Law**, Schocken Book, New York, 2002, s. 71.

⁴⁶ Steven Bayme, **The Jewish Family and Jewish Continuity**, KTAV Publishing House, New York, 1994, s. 229.

İkinci olarak, sonlandırma belgesi anlamı vardır. Bu belge, Yahudi yasalarına göre, ayrılan eşlerin yeniden evlilik yapabilmesine olanak sağlar. Bu belge koca tarafından karısına verilmelidir. Getin özü oldukça kısadır: Kadının bütün erkeklerle evlenmeye izinli kılındığı 12 satırlık bir belgedir.⁴⁷ Get, bet din gözetimi altında hazırlanmalı ve iki şahit huzurunda imzalanmalıdır

Üçüncü olarak da resmî boşanma belgesi anlamına gelmektedir. “Get”in başka bir anlamı da evlilik birlikteliğini sonlandıran resmî boşanma belgesidir. Bu, her iki tarafın da onayını gerektiren resmî ve yasal bir süreçtir. “Get, koca tarafından yazılan ve akabinde karısına teslim edilen resmî boşanma belgesi için Talmud’da kullanılan bir terimdir. Tıpkı Yahudi evliliğine erkek ve kadının iştirak ettikleri bir sözleşme ile adım atılabildiği gibi, bu evlilik ancak orijinal sözleşmeyi geçersiz kılan yasal bir belge ile feshedilebilir.”⁴⁸ Bu üç anlamın bize ifade ettiği şey, “get”in Yahudi evliliğini sona erdiren bir belge olduğudur. Yahudiler bu belgeyi evlilik bağının koparılmasında tek geçerli araç olarak görürler.

Şimdi kısaca get nasıl yazılır ve get vermek için nasıl bir süreç takip edilir konusuna değinilecektir

2.1.1. Getin Yazılma Süreci

Yahudi boşanma hukukunda, getin yazılması ve teslim edilmesi uzmanlık gerektiren karmaşık bir süreçtir. Yahudilikte boşanma süreci şu şekilde ilerler: Bütün uzlaştırma girişimleri başarısızlığa uğradıktan ve koca ile karısı hukuki bir boşanmayı kabul ettikten sonra bet dinin huzuruna çıkma işi ayarlanır. Bet din, her biri Yahudi hukukunun karmaşık durumlarının çözümünde uzman olan üç rabbiden oluşur.

Yahudilikte boşanma bir mahkeme kararı olmaktan ziyade iki kişi arasındaki bir muamele olduğundan, birçok otorite tek bir uzmanın yeterli olduğunu savunmaktadır.

Her iki durumda da sofer (kâtip) ve iki erkek şahit hazır bulunmalıdır. Kadın genellikle, boşanma sürecinde mahkemeye, kendisine zor zamanında yardımcı olmak

---

⁴⁷ Eisenberg, s. 67.

⁴⁸ Eisenberg, s. 67.

üzere bir arkadaşı ile geldiği gibi erkek de arkadaşını getirebilir. Bet din ya ile randevu eşlerin avukatları veya kendileri tarafından planlanabilir.

Öncelikle kâtip “boşanma” adını yazmalıdır. Bununla beraber, gerçek yazma işlemine başlamadan önce, onu kendisi adına get yazmaya yetkili kılması gereken kocaya gereçlerini biçimsel olarak armağan eder. Koca, yazı gereçlerini kaldırır, onları tekrar sofere sunar ve şunları söyler: “Sana bu kâğıdı, mürekebi, kalemi ve tüm yazı gereçlerini veriyor ve karımı boşamak için bana bir get yazman için talimat veriyorum.”

Sofere, tarafların isimleri, şehir ve zaman gibi detaylar ile doldurduğu geti eli ile yazar. Standart bir get, kocanın karısını boşamayı ve onu başka bir erkekle evlenmekte serbest bıraktığını tasdik ettiği bir metindir. Get metnini yazmak kâtipin genellikle bir saatini alır. Yazım sırasında boşanan erkek ve kadın genellikle ayrı odalarda bekler.

2.1.2. Katılımcıların Sorgulanması

Sofere metni yazma işini tamamladıktan sonra şahitler geti okur ve imzalarlar. Daha sonra bet dindeki üç hahamdan biri aşağıdaki soruları sorar.

Sofere:

“Bu senin yazdığın get mi?”

“Onu tespit edebileceğin özel bir ayrıntı var mı?”

“Koca mı sana geti yazmanı söyledi?”

“En az ilk satırdan itibaren şahitler huzurunda mı yazdın?”

Şahitlere:

“Kocanın, karısını boşamak üzere getin yazımı için sofere talimat verdiğini duyduunuz mu?”

“Bu imzalar size mi ait?”

“Koca geti imzalamanızı söyledi mi?”

Akabinde get tekrar okunur.

Kocaya :

“Geti kendi özgür iradenle mi verdin?”

“Tüm diğer ifadelerinizi iptal edecek, unutmuş olabileceğiniz bir beyan olabilir mi?”

Kadına:

“Geti kendi özgür iradenle mi kabul ettin?”

“Kendi rızan dışında bu geti kabul etmene mecbur kılacak herhangi bir söz söyledin veya yemin ettin mi?”

“Geti hükümsüz kılacak herhangi bir beyanda bulundun mu?”

Mahkemede bulunanlara:

“İtiraz eden herhangi biri varsa şimdi itiraz etsin.”

Get yazılırken kocanın ve eşinin adı bu belgeye yazılmalıdır. Get için bu zorunludur çünkü aksi hâlde halaha tarafından kabulü mümkün değildir. “Koca ile karının tanınmasını sağlayacak isimleri ve boşanmanın nerede ve ne zaman gerçekleştiği açıkça belirtilmelidir.”⁴⁹

Getin yazılmasından sonra, bu belgenin teslim edilmesi için iki yol vardır. Birinci olarak koca geti eski karısına elden verebilir. İkinci olarak eğer koca geti eski karısına elden vermek istemiyorsa temsilcisi vasıtasıyla göndermelidir. Aşağıda bu iki teslim süreci izah edilecektir.

2.1.3. Boşanma Belgesinin Teslim Edilmesi

Sofer geti katlar ve hahama verir. Haham geti kocaya verir ve o da belgeyi eski karısının avuçlarına bırakır. Koca şöyle der: “Bu senin getindir. Boşanma belgeni al.” “Daha sonra koca, geti, boşadığı karısına bizzat teslim etmeli ya da bu iş için bir şaliah yani güvenilir bir elçi ayarlamalıdır. Tüm bunlar özel kural ve düzenlemelerle yapılır.”⁵⁰ Kadın, geti teslim aldıktan sonra artık bekâr bir kadın olacak ve başka bir erkekle evlenebilecektir. Böylece erkek kadına şöyle demiş olacaktır: Başka bir erkekle evlenmekte özgürsün.

Eğer koca geti eski karısına şahsen vermiyorsa, temsilcisini ile göndermek zorundadır. Getin teslim edilmesi esnasında taraflardan biri bulunamıyor ya da bulunmak istemiyorsa, kendi yerini alması için bir temsilci atayabilir.⁵¹

---

⁴⁹ Forta, s. 38.

⁵⁰ Dana Evan Kaplan, **The New Reform Judaism: Challenges and Reflections**, University of Nebraska Press, 2013, s. 128.

⁵¹ Eisenberg, s. 68.

Peki, kadın geti aldıktan sonra ne olacaktır? Büyük mesele, boşanma belgesini alan kadının durumudur. Halahaya göre, kadın geti aldıktan sonra, eşler başkalarıyla evlenme konusunda özgürdür. “Getin resmî teslim töreninden sonra, kadın resmen kocasından boşanmış olur ve artık her iki taraf da yeniden evlenmek hususunda özgürdür.”⁵² Bundan sonra, kadın başka bir erkekle evlenme konusunda özgürdür.

Kadın başka bir erkekle evlilik yapabilmesi için uyması gereken bazı kurallar vardır. Kadın ikinci evliliğe hazırlık için birkaç gün beklemek zorundadır. Fakat asıl soru, kadının bu evlilik için kaç gün beklemek zorunda olduğudur. Yahudi geleneklerine göre boşanan kadın ikinci evliliğinden önce 90 gün beklemek zorundadır. Peki, bu süreçte kadının beslenme ihtiyacını kim karşılayacaktır? Koca, boşadığı kadının her çeşit beslenme ihtiyacını temin edecektir. “Ayrıca bet din, erkeğin ketubanin sözleşme şartları ile belirlenen ekonomik yükümlülüklerini yerine getirmesini garanti altına alır.”⁵³ Get normalde kadında kalmasına rağmen, günümüzde genellikle bet din tarafından saklanmaktadır. Kadın tekrar evlenmek isterse geti bet dinden talep edebilir.

2.1.4. Getin Zorunluluğu

Koca ya da karısı boşanmak istediklerinde, boşanma belgesi olan geti kullanmak zorundadırlar. Get olmadan birbirlerinden boşanamazlar.

1. Yeniden evlenme izni: Bir gün Yahudilik kurallarına göre tekrar evlenmek istediğinde, eğer kadın Yahudi hukukuna göre boşandığını kanıtlayamazsa, Ortodoks rabbi töreni gerçekleştirmez. Get belgesi tüm Yahudi akımlarınca geçerli kabul edilir ve kadının gelecekteki muhtemel evliliğinin izin belgesidir.

2. Yahudi çocuklar için: Eğer Yahudi bir kadın geti teslim almadan yeniden evlenirse, kadın devletin medeni hukukuna göre boşanmış olsa dahi ikinci evliliğinde olan çocuklar Yahudi hukukunda teknik olarak gayrimeşru addedilir. Böyle bir çocuk Yahudi cemaatin birçok kesiminde evlenmekten men edilebilir ve kendi tercih ettiği bireyle evlenme fırsatından yoksun bırakılabilir. Teknik olarak hâlâ eski kocasıyla evli olan bir kadından doğan çocuk, bu boşanılan erkekten miras hakkına sahiptir. Bu

---

⁵² Eisenberg, s. 78.

⁵³ Ted Falcon ve David Blatner, **Judaism for Dummies**, John Wiley & Sons, USA, 2013, s. 135.

sebeple tüm Yahudilik bağluları ve sosyal çevresi önceden görmedikleri gelecekteki çocukları, torunları ve çocuklarının torunlarının yararı için bu geti edinmek ister. Yahudi hukukuna göre kocasından get alana kadar kadın boşanmış olmaz. Kadın sivil mahkemelerde boşansa bile, get almadan yeni bir evlilik kuramaz. Böyle davranan bir kadın Yahudi yasalarına göre zina etmiş sayılır ve bu birliktelikten doğan çocukları *mamzer* sayılır. Bu durum Yahudi bireyler açısından hiç istenmeyen bir vaziyettir. “Eğer Yahudi bir kadın geti almadan evlenip başka bir adamdan çocuk sahibi olursa bu çocuklar mamzer konumuna düşerler. Bu çocuklar evlenmek istedikleri zaman hayli probleme göğüs gerer ve evlenecek partner konusunda da çok kısıtlı bir alan içinde hareket ederler.”⁵⁴

Dolayısıyla yeniden evlenmek isteyen Yahudi bir kadın için getin çok önemli olduğu özellikle vurgulanmalıdır.

2.1.5. Geleneksel Get Metni

Get herhangi bir dilde yazılabilir. Bununla birlikte, geleneksel olarak get Aramice yazılır. Geleneksel bir get metninin Türkçe çevirisi yaklaşık olarak şöyledir:⁵⁵

Dünyanın yaratılışından sonraki takvimsel hesaplamalarımıza göre ..... yılının ..... ayının ..... haftasının ..... gününde, ... nehrinin ve su kaynaklarının yanında bulunan ..... şehrinde, ben ..... oğlu ....., şu anda bulunduğum/ikamet ettiğim, ... nehri ve su kaynakları yanında bulunan ..... şehrinde, hiçbir baskı altında kalmadan, şu anda ..... nehri ve su kaynakları yanında bulunan ..... şehrinde ikamet eden, şimdiye kadar karım olan, ... kızı ....., seni bırakmaya, seninle ilişkiyi kesmeye ve kendi kendine kalmak üzere seni boşamaya kendi isteğimle rıza gösteriyorum. Ve şimdi seni bırakıyor, seninle ilişkiyi kesiyor ve seni kendi kendine kalmak üzere boşuyorum. Böylece sen, istediğin herhangi bir adam ile evlenmek için kendi otoritene sahipsin ve izinlisin. Bugünden itibaren kimse sana itiraz edemez ve sen her hangi bir erkekle evlenmek için izinlisin. Bu, benden sana, Musa ve İsrail yasalarına uygun olarak hazırlanmış bir izin tezkeresi, feragat mektubu ve beraat belgesidir.

Şahit: ..... oğlu .....

Şahit: ..... oğlu .....

⁵⁴ Shmuel Shimshoni, **Factual Fiction**, Partridge India, 2012, s. 73.

⁵⁵ Get metni şu adresten alınmıştır:

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/557971/jewish/Text-of-the-Get.htm

Özetle şu söylenebilir: Yahudi kanununa göre bir erkek karısını herhangi bir nedenle veya hiçbir neden göstermeden boşayabilir. Hatta Yahudi kanunu, bazı durumlar karşısında boşanmayı gerekli kılar: Bir koca, evlilik dışı ilişkiye giren karısını affetse bile onu boşamakla yükümlüdür. Mesela koca, karısı ile ilgili uygunsuz veya ahlaksız bir durumla karşılaştığında karısını boşayabilir. “Kadın cinsel içerikli bir suç işlediğinde, koca eşini boşamalıdır.”⁵⁶ Örneğin kadın cinsel içerikli bir suç işlediğinde, koca eşini boşayabilir. Şammay ekolü bu eylemi zina ile sınırlarken, Hilel ekolü ve Rabbi Akiva bu terimi daha geniş bir kapsamda değerlendirmişlerdir.

Koca karısına get verdiğiğinde Yahudi hukukuna göre boşanma gerçekleşir. Fakat koca karısını terk ettiği halde onu get vererek boşamak istemezse bu durumda kadın aguna olarak nitelenir. Üçüncü bölümde aguna problem ele alınacak ve muhtemel çözüm yolları üzerinde durulacaktır.

---

⁵⁶ N.S. Hecht, **An Introduction to the History and Source of Jewish Law**, Oxford, Oxford University Press, 2002, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AGUNA VE PROBLEMLERİ

Yahudi hukukuna göre bir kadın iki şekilde aguna durumuna düşer. Bunlardan birincisi, kocasının kadını terk etmesi ve ona get vermeyi reddetmesi durumudur. İkincisi ise kocanın uzun bir yolculuğa veya kutsal bir savaşa gidip dönmemesi durumudur. Sonuç olarak kadın bu evlilik bağı sonlandırarak boşanmayı gerçekleştiremez ve başka bir erkekle yeniden evlenemez. Bu zaman zarfında evlenirse bu Yahudi hukukuna göre yasal olmayacaktır ve doğan çocuklar da mamzer olacaktır. Eski dönemden beri Yahudi din adamları kadınların haksız yere mağdur edilmişleri hususunda çok hassaslardı ve aguna sorununu halledecek akla uygun metotlar geliştirmeye çalışıyorlardı. Modern zamanlarda da Yahudi âlimler bu problemi çözmeye çalışmaktadır. Eğer kadın kocasının öldüğüne dair kanıt getirirse, kabul edilir ve yeniden evlenebilmek için özgür olduğu ilan edilir. Bu bölümde önce aguna kavramı üzerinde durulacak daha sonra aguna sorununun boyutları tartışılacaktır. Son olarak Yahudi din bilginlerinin agunaya çözüm olarak ileri sürdükleri fikirler ele alınacaktır.

3.1. Aguna Nedir?

İbranice bir kelime olan aguna “zincirlenmiş” manasına gelir. Kocasından boşanamayan ve yeni bir evlilik oluşturamayan kadın kocasına zincirlenmiş olarak nitelendirilerek bu isim verilmiştir. Menachem Elon agunayı şöyle tarif etmektedir: “Gerek boşanma isteğini kocasının gerçekleştirmemesi gerekse kocasının hayatta olup olmadığının bilinmemesi sebeplerinden biri nedeniyle kocasından ayrılmış ve tekrar evlenemeyen kadın.”⁵⁷ Günümüzde aguna olarak nitelendirilen kadınlar daha çok eşi ile sorunlar yaşayan ve çoğunlukla kocasından ayrı yaşayan ancak dini yolları takip ederek kocasından boşanamayan kadınlardır. Eşler arasındaki sorunlar çiftin ayrılmasına yol açmasına rağmen karısını cezalandırmak için ona get vermeyi reddeden koca günümüzdeki aguna sorununun temel kaynağı olarak görülmektedir.

Yukarıda Yahudilikte boşanma konusunu işlerken boşamanın geçerli olması için kocanın hiç bir zorlama olmaksızın kendi özgür iradesiyle get vermesi gerektiği

⁵⁷ Ben-Zion Schereschewsky, “Agunah”, *Encyclopaedia Judaica*, C. 1, s. 510.

üzerinde durulmuştu. Get alan kadın özgür olur ve artık başka bir erkekle evlenebilir. Yahudi kaynaklar özellikle “kendi isteği ile” ifadesine vurgu yapar. Bu, erkeğin gönül hoşluğu ile get vermemesi veya vermeyi reddetmesi durumunda kadının yeniden evlenmek üzere özgür kalamayacağı ve aguna olacağı anlamına geliyor. Bu yüzden her hangi bir sebeple karısını boşamayı reddeden kocaya karşı get alabilmek için karısının yapabileceği çok bir şey yoktur. Fiilen yürümeyen ancak resmiyette var olan bir evlilik dini açıdan kocanın başka evlilikler yapmasına engel değilken kadının başka biri ile tekrar evlenmesine mani olmaktadır.

Kocasından get alan kadın evlenmesi yasak olan yakın akrabaları dışında dilediği erkekle evlenme konusunda özgürdür. Kuracağı yeni evlilik Yahudi hukuku açısından meşru ve geçerli sayılır, doğan çocuklar her hangi bir olumsuz ünvanla etiketlenmez.

Agunanın diğer bir boyutu da kocanın ortadan kaybolması ile ilgilidir. Örneğin koca savaşa gider ve uzun süre dönmezse, kadın onun hakkında herhangi bir haber veya bilgi edinemezse ve kocasının nerede olduğuna dair herhangi bir malumat sahibi olmazsa kadın aguna olur. Koca ölür ve kadın onun öldüğünü ispatlayacak herhangi bir delil getiremezse bu durumda kadın yine aguna olur. “Eğer evli bir kadının boşanma belgesi olan geti de kocasının öldüğüne dair herhangi bir kanıtı da yoksa, kadın zinaya düşme korkusundan dolayı yeniden evlenmez.”⁵⁸ Sonuç olarak diyebiliriz ki kocası tarafından terk edilen veya kocasını kaybeden evli bir Yahudi kadın, söz konusu her iki durumda da aguna olur.

Gerek orta çağda gerekse günümüzde karşılaşılan bir tür aguna durumu daha vardır. Bunu Michael J. Broyde şu şekilde ifade etmektedir: “Talmud sonrası Yahudi hukuku farklı bir tür aguna problemi ile karşı karşıya kalmıştır: Dinden dönüp başka bir dini kabul eden kocanın durumu. Bu yeni din, onun Yahudi bir kadın ile önceden gerçekleştirdiği evliliğin geçerliliğini kabul etmeyip, onun ilk karısını boşamadan yeniden evlenmesine müsaade edebilir. Kadın, farklı inançlara mensup oldukları için artık birlikte yaşayamadığı kocasına ‘zincirlenmiş’ olarak kalır.”⁵⁹

---

⁵⁸ Dan Cohn-Sherbok, *A Concise Encyclopedia of Judaism*, One World, 1999, s. 192.

⁵⁹ Michael J. Broyde, *Marriage, Divorce, and the Abandoned Wife in Jewish Law*, KTAV Publishing House Inc., 2001, s. 5.

3.2. Aguna Durumunun Yol Açtığı Problemler

Yukarıda da ifade edildiği gibi aguna sorunu çoğu zaman kocanın karısına get vermeyi reddetmesinin bir sonucudur. Aguna yalnızca modern zamanlara has bir problem değildir. Geçmiş yüzyıllar boyunca var olmuş ve zamanla yeni boyutlar kazanmış bir sorundur. Maalesef günümüzde çeşitli sebeplerle erkekler boşama yetkilerini suistimal etmekte ve eşlerine get vermeyi reddederek onları cezalandırmaktadırlar. Bu kadın için çok zor bir durumdur. Aviad Hacoheh şunları söylemektedir:

Bu, kocanın şüphe götürmeyecek biçimde hayatta olduğunun bilindiği fakat get vermeye muktedir olmadığı yahut vermeyi reddettiği durumlar göz önüne alındığında daha büyük bir problem olarak baş göstermektedir. Gerek para sızdırmak gerekse intikam almak veya başka bir nedenle olsun, kocanın get vermek istememesinin gerekçeleri sayıca çok olduğu gibi sonuçları açısından da zorluklara yol açmaktadır. Bu problemlerin yaygın olduğu ve çok tehlikeli olduğu bilhassa belirtilmelidir.⁶⁰

Problem, hayatta olduğu açık bir biçimde bilinen kocasının get vermemesi sonucu kadının, kocası hayatta olduğu müddetçe aguna olarak kalması ve dul bir kadınmış gibi yaşamasıdır. Fiilen sona ermiş bir evliliğin hukuken devam etmesi öncelikli olarak kadına zarar vermekte, onun mevcut evliliğinden kurtulup yeni bir hayat kurmasına engel olmaktadır.

Bu durum aguna için sorun teşkil etmektedir. Şayet get almadan yeniden evlenirse, ikinci evlilik hükümsüz ve bâtil olur. Bu ilişki de zina hükmündedir. “Eğer bir erkek karısına geti vermeyi reddederse, kadın aguna olur ve yeniden evlenemez. Şayet evlenirse, çocuklarını bekleyen muhtemel trajik akıbetlerle birlikte zaniye olur.”⁶¹ Anlıyoruz ki bir kadın get almadan başka bir adamla evlenirse, halahaya göre gerçekleşen bu ikinci evlilik geçerli değildir.

Yahudi hukukuna göre yasak olan evliliklerden doğan çocuklar mamzer olarak isimlendirilir ve anne – babanın kurallara önem vermemesinin sonucuna katlanmak durumunda kalırlar. Eğer teknik olarak hâlâ evli olan bir kadın, başka bir erkekle beraberlikten bir çocuk doğarsa, bu çocuk gayrimeşru sayılır. Bu durum aguna

⁶⁰ Aviad Hacoheh, **Tears of the Oppressed**, KTAV Publishing House, New York, 2004, s. 11.

⁶¹ Forta, s. 79.

durumunda olan pek çok kadının yüz yüze kaldığı ciddi bir problem olarak varlığını korumaktadır

3.3. Aguna Problemi İçin Çözüm Önerileri

Aguna problemi için önerilen çözümler aguna sorunun kaynağının ne olduğu ile yakından ilgilidir. Yukarıda ifade edildiği gibi bir kadın ya kocası get vermeyi reddederse ya da kocası kayıp olur ve yaşayıp yaşamadığı bilinmezse aguna statüsü kazanır. Burada ilk olarak günümüzde en yaygın aguna türünü oluşturan ve pek çok kadının mağdur olmasına yol açan, get vermeyi reddeden kocanın yol açtığı aguna problemi için önerilen çözümler ele alınacaktır.

Tarih boyunca çeşitli din bilginleri ve hukukçular aguna sorununu çözmek için öneriler ileri sürmüşlerdir. Modern dönemde ileri sürülen bazı çözüm önerileri aşağıda incelenecektir.

Yahudi kadınların maruz kaldığı aguna problemini ortadan kaldırmaya yönelik çalışma yapanlar arasında Prof. Dr. Bernard S. Jackson, Shoshana Knol ve Michael J. Broyde gibi bilim insanları öne çıkmaktadır.

Örneğin araştırmacı Shoshana Knol, aguna probleminin çözümü için bazı formüller önermektedir: Şartlı evlilik, evliliğin feshi, şartlı boşanma, cebir ve evlilik sözleşmesi bu formüllerden bazılarıdır.⁶² Aguna konusunda çalışmaları olan Yahudi hukuku uzmanı Prof. Dr. Bernard S. Jackson da aguna sorunu için benzer çözüm yolları önermektedir.⁶³ Aşağıda bu çözüm yolları kısaca sunulacaktır.

3.3.1. Şartlı Evlilik Çözümü

Yahudilikte evlilik iki aşamada gerçekleşir: kidduşin ve nisu'ın. Kidduşin erkeğin geline yüzüğü vermesiyle başlar. Bu andan itibaren ikisi, gelecekte evlenmek üzere nişanlı olurlar. Nişanlanma Yahudi evliliğinin ilk aşamasıdır. Her ne kadar terim modern İbranicede nişanlanma anlamında kullanılsa da evliliğin geleneksel aşamalarından biri olarak bir anlaşma değil, bir takdistir. Son törenden önce kadın ve

---

⁶² Shoshana Knol, **Agunah and Ideology**, Deborah Charles Publications, 2011, s. 8.

⁶³ Bernard S. Jackson, "Agunah and the Problem of Authority: Directions for Future Research", **Melilah: Manchester Journal of Jewish Studies**, 1 (2004), s. 1.

erkek arasında cinsel münasebetin yasaklanmış olduğunu belirtmemiz gerekir çünkü kidduşin henüz tamamlanmamış evliliğidir. Evliliğin ikinci aşaması ise nisu'ndir. Koca karısına ketubayı verir ve karısının tüm maddi yükümlülüklerini üzerine alır. Bu iki aşama Yahudi evliliğinin temel prosedürüdür.

Agunaya bir çözüm olarak önerilen şartlı evlilikte evlilik teklifi bir şartın yerine getirilmesi şartına dayanmasıdır. Mişna'da şartlı evlilik ile ilgili çeşitli örnekler mevcuttur.

Şayet bir adam bir kadına 'sana iki yüz zuz vermem koşuluyla benimle nişanlısın.' derse, kadın onun nişanlısı olur ve erkek o parayı vermek zorundadır. 'Bugünden itibaren otuz gün içerisinde (iki yüz zuz) vermem koşuluyla.' derse, erkek parayı otuz gün içerisinde verirse kadın nişanlısı olur, aksi takdirde nişanlısı olmaz. 'İki yüz zuz temin etmem koşuluyla...' (İki yüz zuz) temin ederse kadın nişanlısı olur.⁶⁴

Eğer erkek belirttiği koşulları yerine getirirse evlilik gerçekleşir. Ancak sarraf tezgâhındaki parayı kadına göstermesi yeterli olmayacaktır çünkü burada erkek, parasının olduğunu dolaylı olarak ileri sürmektedir.

Shoshana Knol da şartlı evliliği şu şekilde anlatmaktadır: "Koca kidduşine bazı şartlar ekleyebilir. Ancak bu şartlar halahaya aykırı düşmeyecektir. Örneğin koca şöyle diyebilir: 'İşte, yiyecek ve giyecek temin etmem yönünde talepte bulunmaman koşuluyla benimle nişanlısın.' Bu durumda nişan geçerlidir."⁶⁵

Bu örnekler kocanın kidduşine şart ekleyebileceğini göstermektedir. Bu nedenle halahaya göre erkeğin nişan merasiminde şart koyabilmesinin gelenek açısından mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak düğünün ikinci aşamasında herhangi bir şart konulması mümkün değildir: "Evlilikte şart yoktur."⁶⁶ Bu nisu'nin şartsız, mutlak bir kabulü gerektirdiği manasına gelir. Yahudi evliliğinin son merasiminde erkek kesinlikle şart ekleyemez. Şayet biri nisu'ne şart eklerse bu halahaya aykırı olur. Knol bu durumu şöyle özetlemektedir:

"İki tarafın birbirini eş olarak kabul ettiğinin koşulsuz beyanı olan nisu'ne hiçbir şart eklenemez. Çünkü hiç kimse cinsel münasebetini yakışsız bir hâle

⁶⁴ Mişna, Kidduşin 3: 2.

⁶⁵ Knol, s. 9.

⁶⁶ BT, Yebamot 107a.

getimek istemez. Bu nedenle hahamlar, kidduşine bir şart ekleyen erkek akabinde kadınla cinsel münasebette bulunursa, bu erkeğin nisu'ın sırasında bu şarttan feragat ettiği anlamına geleceği yönünde hüküm vermişlerdir.”⁶⁷

Yahudi hukuku kaynaklarına bakıldığında aguna sorunun çözümü için geçmişte şartlı evliliğin geleneksel olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Mesela şu olay tarihte şartlı evliliğin aguna için bir çözüm olarak değerlendirildiğini gösteren bir örnek olarak kabul edilebilir:

On beşinci yüzyılda Rabbi Israel Isserlein ve öğrencisi Rabbi Bruna aguna sorununu çözmek için şartlı evlilik yöntemine başvurmuşlardır. On sekiz ve on dokuzuncu yüzyılların meşhur Yahudi din adamları Hatam Sofer ve Nodah Beyehudah da Rabbi Bruna'yı izlemiştir. (...) On dokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başlarında aguna sorunun çözümünde şartlı evliliğe başvurulması için ilave teşebbüsler oldu. 1907'de Fransa'da Yahudi din adamları sivil mahkemelerin verdiği boşanma kararı vermesinden sonra get vermeyi reddeden kocanın nikahını geçersiz sayan ve kadını evlilik bağından kurtaran bir şart geliştirip evlilik belgesine yazmaya başladılar. (...) 1968'de Amerika Birleşik Devletleri'nde Muhafazakâr Yahudilik şartlı evlilik çözümünü kabul etti. Hupanın önünde, çifte, evliliğin şartlı olmasına dair bir sözleşme imzalamayı isteyip istemedikleri sorulur.⁶⁸

Ortodoks Rabbi Eliezer Berkovitz, 1966'da Conditional Marriage and Divorce (Şartlı Evlilik ve Boşanma) adlı kitabını yayınlamıştır. O da şartlı evliliğin aguna sorununun halledilmesi yönünde uygun olduğu görüşüne sahiptir. Onun fikirlerinin zincirleme bir sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri 1968'de aguna sorununun çözümü için şartlı evlilik yöntemini benimsedi. Modern aguna araştırmacısı Michael Broyde de şartlı evliliğin aguna için çözüm sunduğu ve bunun tarihî olarak da makul olduğu yönünde fikir beyan etmektedir. Broyde'a göre “Şartlı evliliğin aguna için bir çözüm olarak kullanılması oldukça eski dönemlere dayanmaktadır ve hatırı sayılır oranda bir taraftar kitlesi mevcuttur.”⁶⁹

Bazı âlimler Fransa'nın teklifinin aguna sorununun çözümü için büyük bir karar olduğunu düşünmekteydi. Medeni hukuka göre gerçekleştirilmiş evliliğin aguna sorununun çözümüne olanak sağladığını ilan etmişlerdi. O dönemde birçok rabbi şartlı

---

⁶⁷ Knol, s. 10.

⁶⁸ “ConditionalMarriage”, <http://www.icar.org.il/conditional-marriage.html> 02.12.2017

⁶⁹ Broyde, s. 12.

evliği kabul etti. Yahudi din adamları ve hukukçular şartlı evliliği ekleyerek agunaya bir çözüml getirmeye çalıştı. Fakat birçok haham ve Yahudi âlim şartlı evliliğin eklenmesine karşıydı. Onlar evliliğin asla şartlı olamayacağına inanıyorlardı. İddiaları şuydu: “Evlilikte şart yoktur.”⁷⁰ Hatta şartlı evlilik önerisi Paris Hahambaşısı Rabbi Zadok Kahn ve Rabbi Isaac tarafından reddedildi.

Son dönemlerde Yahudi rabbinik mahkemeleri İsrail’de şartlı evliliğe müsaade etmemektedir.

İddialara göre, şartlı evlilik, kabul edilen bir şart gerçekleştirilmezse yıllar sonra bile geçmişe dönük olarak feshedilebilir. Kısa süre önce, bir çift şartlı bir evlilik gerçekleştirdi. Yerel dini makamlar tarafından kaydedilmemiş ve yetkisiz biri tarafından yönetilen bu evlilik, çeşitli şartlar içeren bir evlilik sözleşmesi ihtiva ediyordu. Daha sonra çift rabbinic mahkemeye giderek bu evliliğin kabul edilmesi yönünde talepte bulundu. Rabbi Uriel Lavie’nin başkanlığındaki rabbinik hâkimler şu hükme vardılar: Müracaat edenler evliliklerini kaydettirmek zorunda olduklarının farkında olan kişilerdir. Ancak geçerliliği kabul edilmiş rabbinik makamlar tarafından gerçekleştirilen evliliğe talip olmadıkları için prosedürü geçiştirmiş ve daha sonra mahkemenin Yahudi hukukuna göre evlendiklerini teyit etmesi için talepte bulunmuşlardır.⁷¹

Yahudi din mahkemesinin evlilik hususunda Yahudi din hukukuna dayanan geleneği izlediği anlaşılmaktadır. Aksi takdirde evliliği Yahudi evliliği olarak görmemektedirler. Birçok Yahudi âlim ve haham aguna sorunun çözümlüne katkı sağlaması için uzun zamandır şartlı evlilik üzerinde çalışmaktadır. Birkaç yıl önce İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri’nde, şartlı evliliğin aguna sorunun çözümlüne dair olanaklardan biri olduğu ifade edildi. Katılımcıların çoğunun birçoğu haham olan Ortodoks kadın ve erkeklerden meydana geldiği topluluk şartlı evliliği de ihtiva eden çeşitli çözüml yolları önerdi: “Mümkün olan çözümlerden biri şartlı evlilik. Şayet şart metinde gereğine uygun bir şekilde düzenlenirse, bu tedbir hemen hemen tüm agunalara özgürlük getirir.”⁷² Onlar şartlı evliliğin aguna problemini çözebileceğine inanıyorlardı. Agunaların hemen hemen hepsi bu yolla özgürlüğüne kavuşabilecekti.

---

⁷⁰ BT, Yebamot 107a.

⁷¹ Hillel Fendel, “Controversial Conditional Marriage Nixed by Rabbinical Court”, **Arutz Sheva**, 20.03.2017, <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/226990>

⁷² Diana Villa, “A Proposal for a Systemic Solution to the Problem of Agunot”, **Jerusalem Post**, 05.03.2014, <https://www.jpost.com/opinion/Op-Ed-Contributors/A-proposal-for-a-systemic-solution-to-the-problem-of-Agunot-344430> (02.12.2017)

Agunaya çözüm olacak bir diğer görüş de Dr Rabbi Yehudah Abel'den gelmiştir. O, şartı nisu'nde tekrar etmeye gerek olmadığını, nişan merasimindeki şartın nisu'in için yeterli olduğunu söylemiştir: “Şayet çift kidduşine şartlı olarak katılır ve daha sonra nisu'ne şartı tekrar etmeden girerse, şarttan vazgeçtiklerini ve evliliklerini şartsız olarak gerçekleştirdiklerini farz ederiz ya da en azından sanırız.”⁷³

Karı ve kocanın nişanı şartlı olarak gerçekleştireceklerini anlıyoruz. Şartlı evliliğin gerçekleşmesi için bu yeterlidir, yeniden tekrar etmeye gerek yoktur. Sonuç olarak tartıştığımız şartlı evliliğin çok önemli bir mesele olduğunu söyleyebiliriz. Ortodoks topluluk çoğunlukla şartlı evliliğe müsaade etmez. Onlar halahanın nisu'ne şart eklenmesini kabul etmediğine inanmaktadırlar. Ancak on altıncı yüzyıldan itibaren birçok haham ve Yahudi hukukçusu şartlı evlilik uygulamasıyla aguna sorununu çözmeye çalışmıştır. Örneğin Fransa aguna problemini çözmek için medeni hukuka şartlı evliliğe dair bir yasa vazetmiştir.

3.3.2. Evliliğin Feshi Çözümü

Yahudilikte evliliğin feshi şu şekilde açıklanır: Yahudi din mahkemesi evlilik bağına bazı şartlara dayanarak iptal edebilir. Prof. Dr. Bernard S. Jackson evliliğin feshi konusunu şöyle anlatmıştır: “Talmud'da bunlar üzerinde durulmuştur: Bir kısmı evlilik törenindeki kusurlarla ilgilidir, diğer bir kısmı ise get prosedürünün kötüye kullanılmasını da ihtiva eden, sonradan ortaya çıkan davranışlarla ilgilidir.”⁷⁴

Evliliğin feshi iki şekilde gerçekleşebilir. İlk olarak Yebamot'ta bahsi geçen bazı kusurlar evliliğin feshine sebep olur. “Neresh şehrinde bir olay meydana geldi. Ergin olmayan nişanlı bir kadın, ergenlik çağına ulaştı ve kocası onu evlilik hupasının altındaki gelin koltuğuna oturttu. Kocası kadınla henüz cinsel münasebete girmemişken başka bir adam geldi ve kadını zorla götürüp onunla evlendi. Rav'ın öğrencileri Rav Bruna ve Rav Hananel de oradaydılar ve kadının ikinci kocasından get almasını şart koşmadılar. Büyük ihtimalle ilk evlilik tam olarak gerçekleşmediği hâlde,

⁷³ Yehudah Abel, *The Plight of the Agunah and Conditional Marriage*, University of Manchester Press, s. 3.

⁷⁴ Jackson, “Agunah and the Problem of Authority”, s. 36.

kadının ilk kocasıyla tam anlamıyla evlendiğini, ikinci evliliğin asla yürürlüğe girmediğini kabul ettiler.”⁷⁵

Rav Ashi bunun hahamlara ait bir hüküm olduğunu ifade etmektedir. “Bu rabbinik bir hükümdür ve hâkimlerin, kadının zorla kaçırılması suretiyle yakışsız bir şekilde gerçekleşen bu ikinci evliliği feshetme gücü vardır.”⁷⁶ Rav Ashi, bu tür evliliklerin hâkimler nezdinde kabul görmediğine ilişkin rabbinik bir hüküm olduğunu söylemektedir.

Evliliğin feshini gerektiren ikinci tür, sonradan ortaya çıkan davranışlara dayanmaktadır. Şayet kocanın fiziksel yahut ruhsal sorunları varsa, bet din onun aleyhine karar verebilir. Yahudi hukukunda buna ruhsat verilmiştir. “Şayet evliliğin gerçekleşmesinden sonra kocada ‘kusurlar’ bulunursa, bet din evliliğin feshine hükmedebilir. Koca, evliliğin gerçekleştiği esnada bazı sıkıntılardan (akıl hastalığı, kötü muamele, cinsel güçsüzlük veya fiziksel bir kusur vb.) muzdarip ise ve kadın bu koşullardan habersiz bir şekilde onunla evlenirse, kadın bet dinden evliliği iptal etmesini isteyebilir.”⁷⁷

Kocanın akıl hastalığı, kötü muamele veya fiziksel kusur gibi sorunu varsa kadının bet dinden evliliğin feshini isteyebileceği anlaşılmaktadır. Bazı din bilginleri get vermeyerek karısına ruhsal olarak acı çektiren kocanın evliliğinin bet din tarafından kötü muamele yorumuyla feshedebileceği görüşünü ifade etmişlerdir.

Shoshana Knol evliliğin feshinin aguna sorunun çözümü için bir yöntem olabileceğini ifade etmektedir. Knol Talmud’da bazı durumlarda evliliğin feshine ruhsat verildiğine dikkat çekerek benzer durumlarda evliliğin günümüzde de feshedebileceği yorumunu yapmaktadır.⁷⁸ Rabban Shimon ben Gamliel, bu koşullarda hahamların evliliği feshedebileceğine hükmetmiştir. Çünkü her kim

---

⁷⁵ BT, Yebamot 110a.

⁷⁶ A. E. I. Steinsaltz, “Yevamot 110a-b: A Binding Marriage”, <http://new.steinsaltz.org/daf/yevamot110> (17.12.2017)

⁷⁷ Steven Bayar, “Annulment of Marriages”, <https://www.myjewishlearning.com/article/annulment-of-marriages/> (20.11.2017)

⁷⁸ Knol, s. 12-13.

evlenirse, bunu hahamların şartlarına uygun olarak gerçekleştirmek zorundadır ve bu nedenle hahamlar evliliği feshedebilir.⁷⁹

Evliliğin feshedilebilmesinin ilk örneği ergenlik çağına ulaşmamış bir kadının evlenmesidir. Adamın uygunsuz bir şekilde davranıp istemediği hâlde kadını evliliğe zorlamasıdır. Bu durumda hahamlar evliliği iptal edebilir. “Rav Ashi şöyle dedi: ‘Bu adam yakışsız bir şekilde hareket etti, şimdi de hahamlar onun için uygunsuz bir harekette bulunacak ve evliliği feshedecekler.’⁸⁰ Böylece ergenlik çağı öncesi rızası olmaksızın kıyılan nikah feshedilerek genç kızın hakkı korunmuş olur.

Talmud’un ikinci örneğinde fiziksel şiddetle bir kadını tehdit ederek evlenmeye zorlayan erkeğin bu uygunsuz davranışı Yahudi din adamlarının evliliği feshetmesiyle düzeltilmiş olur.⁸¹

Üçüncü örnekte get kocasının temsilcisi vasıtasıyla kadına gönderilmiş ancak kadının eline geçmeden koca bu kararından vazgeçmiştir, ancak durumdan karısını haberdar etmemiştir. Bu durumda din bilginleri evliliği feshedebilirler.⁸² Bir adam karısına haber vermeden ona get gönderse ve get kadına ulaşmadan koca bu boşamadan vazgeçse *bet din* evliliği iptal edebilir.

Dördüncü örnekte bir adam yolculuğa çıkarken geri dönememesi ihtimaline binaen karısına get verirse daha sonra bundan vazgeçemez. *Bet din* evliliği iptal edebilir. “Ölüm döşeginde karısına get veren ancak daha sonra iyileşen adamın durumu” da bunun gibidir.⁸³

Bu bağlamda Michael J. Broyde evliliğin feshinin aguna sorununa bir çözüm olabileceği konusunda Knol ile aynı fikirdedir.⁸⁴ O, kadının şiddete maruz kalmakla

---

⁷⁹ Knol, s. 12.

⁸⁰ BT, Yebamot 110a.

⁸¹ BT, Baba Bathra 48b.

⁸² BT, Gittin 33a.

⁸³ BT, Gittin 73a.

⁸⁴ Broyde, s. 11.

tehdit edilerek veya kaçırılarak kendi isteği hilafına evliliğe zorlandığı durumlarda evliliğin feshinin aguna sorununu çözebileceğine inanmaktadır.

3.3.3. Şartlı Boşanma Çözümü

Get al tenia şartlı boşanma anlamına gelir. Koca geti bazı şartlar öne sürerek verebilir. Örneğin erkek karısından get vermesine karşılık bir miktar para talep edebilir ve kadın bu meblağı ona ödeyerek belgeyi alır. Talmud bu durumun örneklerini kaydeder: “Şayet bir koca karısına şöyle dese: ‘Bana iki yüz dinar vermen karşılığında bu senin boşanma belgendir.’ Daha sonra kadın boşanmış olur ve kadın boşanma belgesinin şartını ifa etmek için iki yüz dinarı ödemek zorundadır.”⁸⁵

“Bana iki yüz dinar vermen karşılığında bu senin boşanma belgendir.’ diyen adamdan karısı boşanmış olur ancak iki yüz dinarı ödemek zorundadır. (...) Rav Yehuda şöyle der: ‘Kadın ne vakit parayı verirse geçerli bir boşanma belgesi olacaktır. Fakat şimdi, her hâlükârda geçerli bir boşanma belgesi değil.’”⁸⁶

Kocanın get vermek için para istemesi Yahudi hukukunda bir çeşit şart olarak kabul edilmiştir. Konunun detayları Talmud’da Gittin ve Kidduşin’de mevcuttur. Kısaca koca karısına get vermek için ondan iki yüz dinar isterse ve kadın söz konusu miktarı ödeyerek kocasından get alabilir.

Talmud Kral Davut zamanında gerçekleştirilmiş bir başka şartlı boşanma olayını da kaydetmektedir. Davut askerlerine, savaşa gitmeden önce karılarına get vermelerini emretmiştir. “Davut’un kraliyet hanedanını devam ettirmek için savaşa giden herkes karısına boşanma belgesi yazar. Bu, kocası muharebeden dönmeyen ve kocasının akıbeti hakkında bir şahit de bulunmayan kadınların tekrar evlenememe durumuna düşmelerine mani olmak için yapılmıştır. Yazıldığı gibi, şartlı boşanma belgesi kadına boşanma statüsünü vermiş ve yeniden evlenebilmesi için onu özgür

---

⁸⁵ BT, Gittin 74a.

⁸⁶ BT, Kidduşin 60a.

kılmıştır.”⁸⁷ Knol, Talmud’da Kral Davut ile ilgili anlatılan şartlı get verme işleminin o dönemde askerler arasında bir gelenek olduğunu öne sürmektedir.⁸⁸

Yahudiler arasında şartlı boşamanın modern dönemde de uygulandığı görülmektedir. Örneğin 1905 Rus-Japon savaşı sırasında dönemin önde gelen din adamlarından Rabbi Shalom Mordechai Schwadron, Rus ordusunda görevli Yahudi askerlere savaşta bir kanıt olmaksızın kaybolmaları hâlinde yürürlüğe girecek bir şartlı boşama belgesi düzenlemelerini ısrarla tavsiye etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında,

birçok din adamı benzer bir uygulama yaparak askere gidenlerin savaş sonrası dönemezlerse mahkemenin eşlerini boşamasına izin verecek şartlı boşama belgeleri imzalamasını teşvik etmiştir.⁸⁹

3.3.4. Kocayı Boşanmaya Zorlama Çözümü

Kocayı eşini boşamaya zorlama, aguna sorununun çözümlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Eğer kadın Yahudi dini mahkemesine kocasının kendisine zulmettiği yönünde bir şikâyette bulunursa bet din erkeğe get verinceye kadar baskı yapabilir. “Bununla birlikte, *kefiyah* (zorlama) sadece, bet dinin kocaya hükmü bildirmesinden ve geti karısına vermesi gerektiğini söylemesinden sonra kullanılabilir. Kocanın ‘Bu benim kendi isteğim.’ deyinceye kadar geti vermesi için zorlanacağıının örnekleri mevcuttur.”⁹⁰ Dolayısıyla bet din, kocanın aleyhinde hüküm beyan eder ve karısına get vermesi gerektiğini söyler. Ayrıca bet din kocayı, geti kendi özgür iradesi ile verdiğini söyleyinceye kadar zorlayabilir. “Eğer kadın kocasının kendisinde nefret uyandırdığına dair şikâyette bulunursa, hahamlar erkeği geti derhal vermesi için zorlamalıdır.”⁹¹ Kocası hakkında kendisine rahatsızlık verdiği yönündeki diğer

---

⁸⁷ BT, Ketuba 9b.

⁸⁸ Knol, s. 14.

⁸⁹ Knol, s. 15-16.

⁹⁰ Knol, s. 16.

⁹¹ Susan Weiss, “Divorce: The Halakhic Perspective”, < <https://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective> > (13.11.2017).

şikayetleri benzer bir şekilde kocaya get vermesi için baskı uygulamak için gerekçe sayılabilir.

Kefiyah, bet dinin kocaya karısına get vermesi için zor kullanma yetkisidir. Talmud'da *kefiyah* şu şekilde açıklanmıştır: “Mahkeme bir adamın karısını boşaması yahut kölesini azat etmesi yönünde hüküm verdiği hâlde adam bunu yapmak istemezse, onu ‘Karımı boşamak istiyorum.’ ya da ‘Kölemi azat etmek istiyorum.’ diyene kadar zorlayabilir.”⁹²

Kidduşin'deki pasaj bize, bet dinin verdiği karar doğrultusunda hareket etmesi için kocaya baskı yapmasının meşru olduğunu ifade etmektedir. Mahkemenin kocaya baskı yapmaya yetkili görüldüğü diğer bir konu da ketubada söz verdiği maddi sorumlulukları yerine getirmemesi durumudur.

Koca, karısının evlilikten doğan haklarını yerine getirmediği durumlarda kadın boşanma talep edebilir. Ketuba, kocaya karısının geçimini sürdürmesini ve bakmasını şart koşar. Şayet bunları yerine getirmekte başarısız olursa, sözleşmeyi ihlal etmiş olur ve kadın boşanmak için dilekçe verebilir. Aynı şekilde, koca karısıyla her ay belli bir sayıda cinsel münasebet kurmak zorundadır. Şayet koca, karısıyla belirli bir süreden daha uzun bir süre boyunca cinsel münasebet kurmak istemezse, yükümlülüklerini ihlal etmiş olur ve karısı boşanma için dilekçe verebilir.⁹³

Dolayısıyla kadın evlilikte hakkı olan çeşitli hakları talep etmek veya onu rahatsız eden durumlardan kurtulmak için bet dine başvurma hakkına sahiptir. Bet din de kadının talebi doğrultusunda get vermeye razı olana kadar kocaya baskı uygulayabilir.

---

⁹² BT, Kidduşin 50a.

⁹³ Viva Hammer, “Can A Woman Initiate Jewish Divorce Proceedings?”, <<https://www.myjewishlearning.com/article/can-a-woman-initiate-jewish-divorce-proceedings/>>

3.3.5. Evlilik Öncesi Anlaşma Çözümü

Evlilik öncesi anlaşmada karısına get vermeyi reddeden koca için bazı yaptırım maddelerine yer verilerek ihtiyaç duyulduğunda kocanın get vermesini sağlayan mali yükümlülükler devreye sokulabilir. Birçok rabbi evlilik öncesi anlaşmanın aguna sorununun çözümü için bir yol olacağına inanmaktadır. “Evlilik öncesi anlaşmaların çoğu, erkeğin, evlilik kaçınılmaz bir hâlde yıkılmışsa dinî evliliği sonlandırmayı ve evliliği sonlandırmayı reddederse kadına para vermeyi taahhüt etmesini hedeflemektedir.”⁹⁴ Bu, kocanın get vermeyi reddetmesi hâlinde karısına para ödeyeceğine dair söz vermesi beyanıdır.

Evlilik öncesi anlaşmada konu ile ilgili iki amaç vardır. Birincisi kadını korumak, ikincisi ise erkeği get vermek için zorlamak. “Boşanma belgesini vermemesi hâlinde karısına nafaka olarak yüklü miktarda para ödeyeceği yönünde kocanın kendisini bağladığı birçok evlilik öncesi anlaşma düzenlenmiştir. Bu anlaşmalar kadını korumayı ve erkeği karısına get vermek için zorlamayı hedeflemektedir. Rabbinical Council of America (Amerika Rabbinik Konseyi), Amerika Birleşik Devletleri’nde bu tür evlilik öncesi anlaşmaları desteklemektedir.”⁹⁵

Günümüzde birçok haham evlilik öncesi anlaşmaya ruhsat vermektedir. America Bet Din’i tarafından hazırlanan evlilik öncesi anlaşma en yaygın kullanılan anlaşmayı oluşturmaktadır. Çeşitli rabbinik otoritelerin desteğini kazanan söz konusu anlaşma metni internet üzerinden erişime açıktır.⁹⁶ Halaha ve hukuk uzmanlarıyla istişare edilerek tasarlanan evlilik öncesi anlaşmayı destekleyen önde gelen Yahudi din bilginlerinden bazılarının isimleri şöyledir: Rabbi Zalman Nechemia Goldberg (Yeruşalayim Bet Din üyesi), Rabbi Yitzchok Liebes, (Iggud HaRabbonim Bet Dininin eski başkanı), Rabbi Gedalia Dov Schwartz (Amerika Bet Dininin başkanı), Rabbi Ovadia Yosef, (İsrail’in eski Sefardi Hahambaşı), Rabbi Chaim Zimbalist (Tel

---

⁹⁴ Knol, s. 19.

⁹⁵ Shlomo Riskin, “Hafka’at Kiddushin: Towards Solving the Agunah Problem in Our Time”, **Tradition**, 36:4 (2002) s. 3.

⁹⁶ <http://www.theprenup.org/prenupforms.html>

Aviv Bet Dininin üyesi), Rabbi Asher Weiss (Tel Aviv Bet Dininin üyesi).”⁹⁷ 2012’de Ortodoks Yahudiler arasında saygın bir yere sahip olan New York’taki Yeshiva University’ye bağlı Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary’deki yeşiva müdürleri (*roş yeşiva*) de söz konusu anlaşmayı destekleyen bir açıklama yayınlamışlardır.⁹⁸

Evlilik öncesi anlaşma agunayı önlemeye yönelik en yaygın olarak başvuru yöntem olarak dikkat çekmektedir.”⁹⁹

3.4. Bir Şahit Esasına Dayanarak Boşanma

Kadının kocası savaş, doğal afet veya benzer başka bir durum sebebiyle ortadan kaybolursa kadının aguna olacağı yukarıda zikredilmişti. Bu tür aguna durumunun sona ermesi için kadının mahkemeye kocasının ölmüş olduğuna dair delil göstermesi gerekmektedir. Şayet kadın kocasının öldüğüne inanıyor ama buna dair kesin kanıt bulunmuyorsa, aguna konumundaki bu kadın Yahudi din mahkemesine kocasının öldüğünü gören bir şahit arz eder ve şahit mahkeme huzurunda bunu ifade eder.

Yahudi hukukuna göre, iki şahit boşanmada önemli bir rol oynamaktadır. Yahudi din mahkemesi dava konusunu kanıtlamak için iki veya üç şahit ister, zira Tora’ya göre “Bir davanın doğruluğu iki yahut üç şahidin tanıklığı ile ortaya konmalıdır.”¹⁰⁰ Bundan dolayı kocasının öldüğünü ispat etmek için agunanın iki yahut üç şahit göstermesi gerekirken bu tür konularda şahitliklerin nadir olması nedeniyle aguna ile ilgili durum için sadece bir şahit gösterildiğinde bu yeterli kabul edilmiştir. Isaac Klein, Mişna’ya referansla özgürlüğüne kavuşmak isteyen aguna için sadece bir şahidin yeterli olduğunu söylemektedir: “Mişna, Rabban Gamaliel’in yeniden evlilik hususunda mağdur olan kadınlara, sadece bir şahidin tanıklığının yeterli olması yönünde nasıl izin verdiğini anlatmaktadır. Buna dayanarak, benzer şekilde yeniden

⁹⁷ Bu sözleşmeye destek veren Yahudi din bilginleri için bkz. “Rabbinic Endorsments”, **The Prenup**, <<http://www.theprenup.org/rabbinic.html>>

⁹⁸ http://www.theprenup.org/pdf/YU_Roshei_Yeshiva_Prenup_Letter.pdf

⁹⁹ Knol, s. 19.

¹⁰⁰ Tesniye 19:15.

evliliğin gerçekleşmesi için bir şahidin kâfi geldiği tespit edilmiştir.”¹⁰¹ Yahudi hukuku üzerine araştırmaları ile bilinen Bernard S. Jackson da konuyla ilgili şu tespitleri yapmaktadır: “Kocanın kazara kaybolması durumu için Talmud hahamları iki büyük imtiyaz vermişlerdir. Birinci olarak, kocanın ölümünü soruştururken, kutsal kitabın yasalarının gerekli gördüğü iki veya daha fazla şahit yerine bir şahit kabul etmişlerdir. İkinci olarak, bu şahidin kusursuz biçimde hukuki niteliklere sahip bir şahit olmasındansa herhangi biri olmasına izin vermişlerdir.”¹⁰² Sonuç olarak dini mahkeme başka bir şahit daha bulunmaması hâlinde sadece bir şahidi kabul ederek kara verebilir.

Kocası ortadan kaybolduktan sonra kadın, kocasının ölümü için şahit göstererek bet dinde boşanmayı gerçekleştirebilir. Fakat bet din kocanın yakın akrabası olan beş kişinin şahitliğini kabul etmemektedir. Çünkü bu yakın akrabaların kadını zarara uğratmak için yanlış tanıklık yapma ihtimali vardır.

Kadının kendisi de dâhil olmak üzere genellikle şahit olmaya uygun olmayan kişiler de bulunmaktadır. Kocası ölen aguna için sadece beş kadın geçersiz şahit konumundadır. Bunların hepsi kocanın yakın akrabalarıdır: annesi, kız kardeşi, ikinci eşi, erkek kardeşinin evlendiği dul eşi (levirate) ve başka bir eşten olma kızı. Bu kadınlar agunaya düşman olabilirler ve bu nedenle onların şahitliği şüphelidir. Agunayı bertaraf etmek için kumpas kuruyor olabilirler. Bu kadınlar agunanın kocasının öldüğüne şahitlik eder ve daha sonra aguna evlenirse, ilk kocası yeniden ortaya çıktığında kadına her iki kocası da yasak olur. Bu hile olayı belki gerçekçi olmaktan daha çok teoriktir ancak kocanın yakın kadın akrabalarının şahitliğini hükümsüz kılmak için yeterlidir.¹⁰³

Kadının çok riskli bir duruma düşmesine sebep olabilecekleri için bunlara şahitlik için müsaade edilmemektedir. Ölümü hakkında yukarıda adı geçen yakın akrabaları tarafından şahitlik yapılan koca gerçekte ölmemişse ve bir gün çıkıp gelirse kadın zina yapıyor konumuna düşer ve hem eski kocasına hem de yeni evlendiği

---

¹⁰¹ Isaac Klein, **A Guide to Jewish Religious Practice**, KTAV Publishing House, New York, 1979, s. 455.

¹⁰² Bernard S. Jackson, **Jewish Law Annual**, Leiden, Brill, 1981, C. 4, s. 190.

¹⁰³ Bernard S. Jackson, **Women and Jewish Law**, 1981, s. 105.

kocasına yasak olur. Böylece aguna durumundan kurtulmak isterken çok daha zor bir duruma maruz kalmış olur.

SONUÇ

Eski dönemlerden beri Yahudi toplumunun karşılaştığı sorunlardan biri olan aguna problemi günümüzde daha da önem kazanmıştır. Dini kurallar doğrultusunda evlenen Yahudiler için evliliği sonlandırmanın yegane yolu kocanın kendi özgür iradesiyle eşine yazılı boşanma belgesi vermesidir. Evli bir Yahudi kadının bu belgeye sahip olmadan başka bir erkekle ilişkisi zina olarak kabul edilir ve bu birlikteliğin sonucunda doğacak çocuklar mamzer olarak nitelendirilir.

Modern dönemde kadın ve erkeğin hukuk karşısında eşit hak ve sorumluluklara sahip olmasının bir sonucu olarak hiçbir engel yokken eşini boşamayı reddeden kocadan kaynaklanan aguna durumu pek çok dindar Yahudinin yanı sıra din adamlarını da rahatsız etmektedir. Kadının aguna durumuna düşmemesi için yollar arayan uzmanlar çeşitli öneriler ileri sürmüştür.

Evliliğin gerçekleşmesi öncesinde ketubaya bir madde ekleyerek aguna problemini engellemeyi hedefleyen din adamlarının yanı sıra uzun zaman önce tesis edilmiş evliliğin bir kusur sebebiyle feshedilebileceğini söyleyen din adamları da vardır. Yahudi tarihinde örnekleri görülen şartlı boşama uygulamasını günümüze taşıyarak kocanın eşinden belli maddi bir ödeme talep etmesi ile şartlı boşanmanın gerçekleşeceğini savunan uzmanlar da vardır. Koca üzerinde sosyal baskı kurarak onu karısına get vermeye ikna etmenin bir çözüm olarak kullanılabileceği de ileri sürülmüştür. Çözümler arasında uzmanların en çok üzerinde durduğu ve günümüzdeki pek çok geleneksel Yahudi hukuku otoritesinin desteğini alan çözüm önerisi evlilik öncesi anlaşma yapmaktır. Kadının müracaatı üzerine anlaşma uyarınca bet din evliliği feshedip aguna durumunu önleyebilir.

Bu çalışma Yahudi hukuku kaynakları ve konuyla ilgili modern araştırmalara dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Aguna probleminin gerek Türkiye Yahudileri arasında gerekse dünya Yahudi nüfusu içerisinde ne kadar yaygın bir sorun olduğu ve kaç kişiyi etkilediği hususu bu çalışmanın kapsamına girmediği için burada ele alınmamıştır. Ayrıca aguna durumunda olan kadınlar ve onların yakınlarının yaşadıkları zorluklar ve bunların Yahudi toplumuna etkileri de burada

incelenmemiştir. Aguna sorununun bu yönlerini araştıracak bağımsız çalışmalara ihtiyaç duyulduğu bir hakikattir. Özellikle aguna durumunda kalmamak için Yahudi dini kuralları doğrultusunda nikah kıymayı tercih etmeyen insanların her geçen gün sayısı da dikkate alınırsa geleneksel Yahudi cemaatlerin modern hayat içerisinde karşılaştığı meydan okumaların ne kadar ciddi olduğu daha net görülebilir.

Son olarak aguna sorununa karşı bütün Yahudilerin mutabık kaldığı bir zme henüz ulaşılmamıştır. Konu halen tartışılmakta ve her geçen gün sorunun farklı boyutları gündeme gelmektedir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde burada özetlenen zm önerilerinden bir yahut hepsi kabul görebileceği gibi bunların dışında yeni öneriler üzerinde de uzlaşı sağlanabilir. Bu alışma konuyla ilgili bir giriş olarak kabul edilip ilerleyen dönemlerde problemin son durumu hakkında başka çalışmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abel, Yehudah:	“The Plight of the Agunah and Conditional Marriage”, Agunah Research Unit , The Centre for Jewish Studies, < http://www.manchesterjewishstudies.org/storage/Yehudah%20Abel%20Plight%20of%20the%20Agunah%20and%20Conditional%20Marriage%202008.pdf >
Baker, Adrienne:	The Jewish Woman in Contemporary Society: Transitions and Traditions , New York, NYU Press, 1993.
Bayar, Steven:	“Annulment of Marriages”, https://www.myjewishlearning.com/article/annulment-of-marriages/ (26.12.2017)
Bayme, Steven:	The Jewish Family and Jewish Continuity , New York, KTAV Publishing House, 1994.
Ben-Zion, Sigalit:	A Roadmap to the Heavens: An Anthropological Study of Hegemony among Priests, Sages, and Laymen , Academic Studies Press, 2008.
Biale, Rachel:	Women and Jewish Law , New York, Schocken Book, 2002.
Broyde, Michael:	Marriage, Divorce, and the Abandoned Wife in Jewish Law , New York, KTAV Publishing House, 2001.
Cobin, David:	Journal of Law and Religion , Cambridge, Cambridge University Press, 2002. ???
Cohn-Sherbok, Dan:	A Concise Encyclopedia of Judaism , London, One World, 1999.
Cohn-Sherbok, Dan:	Judaism: History, Belief and Practice , London, Routledge, 2003.
	“Conditional Marriage”, http://www.icar.org.il/conditional-marriage.html (02.12.2017)

Diamant, Anita:	The Jewish Wedding Now , New York, Simon and Schuster, 2017.
Drori, Moshe:	“Adultery”, Encyclopaedia Judaica , C. 1, s. 424 – 429.
Eisenberg Ronald:	Jewish Traditions , Philadelphia, Jewish Publication Society, 2010.
Falcon, Ted ve David Blatner:	Judaism for Dummies , USA, John Wiley & Sons, 2013.
Farsi, Moşe:	Devarim: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla , İstanbul, Gözlem, 2009.
Fendel, Hillel:	“Controversial Conditional Marriage Nixed by Rabbinical Court”, Arutz Sheva , 20.03.2017, http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/226990
Forta, Arye:	Judaism , Heinemann, UK, 1995.
Freehof, Solomon B.:	The Personal Life , World Union for Progressive Judaism Ltd., New York, 1969.
Greenberg, Blu:	How to Run a Traditional Jewish Household , New York, Simon and Schuster, 1985.
Greenberg, Blu:	On Women and Judaism: A View from Tradition , Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1998.
Hacohen, Aviad:	An Examination of the Agunah Problem , KTAV Publishing House, 2004.
Hacohen, Aviad:	Tears of the Oppressed , Philadelphia, KTAV Publishing House, 2004.
Hammer, Viva:	“Can A Woman Initiate Jewish Divorce Proceedings?”, https://www.myjewishlearning.com/article/can-a-woman-initiate-jewish-divorce-proceedings/ (28.11.2017)
Hecht, N.S.:	An Introduction to the History and Source of Jewish Law , Oxford, Oxford University Press, 2002.

Isaacs, Ronald H.:	“Adultery”, https://www.myjewishlearning.com/article/adultery (26.12.2017)
Jackson, Bernard S.:	“Agunah and the Problem of Authority: Directions for Future Research”, Melilah: Manchester Journal of Jewish Studies , 1 (2004), s. 1 – 78. < http://www.manchesterjewishstudies.org/storage/melilah/2004/1.pdf >
Jackson, Bernard S.:	Women and Jewish Law , 1981.
Jackson, Bernard S.:	“Introduction” (Symposium on The Wife's Right to Divorce) The Jewish Law Annual , C. 4 (1981), s. 3-8.
Jacobs, Louis.:	The Jewish Religion , New York, Oxford University Press, 1995.
Kadden, Bruce:	Teaching Jewish Life Cycle , Behrman House, 1997.
Kaplan, Dana Evan:	The New Reform Judaism: Challenges and Reflections , University of Nebraska Press, 2013.
	“Ketuba”, http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1288 (25.10.2017)
Klein, Ari:	“Tnai'm: Engagement Agreements”, < https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/476750/jewish/Tnaim-Engagement-Agreements.htm > (20.08.2018)
Klein, Isaac:	A Guide to Jewish Religious Practice , New York, KTAV Publishing House, 1979.
Knol, Shoshana:	Agunah and Ideology , Deborah Charles Publications, 2011.
Lundbom, Jack:	Deuteronomy: A Commentary , Wm. B. Eerdmans Publishing, 2013.
Pearsall, Judy:	The Oxford English Reference Dictionary , New York, Oxford University Press, 2002.
	“Rabbinic Endorsments”, The Prenup , < http://www.theprenup.org/rabbinic.html >
Riskin, Shlomo:	“Hafka'at Kiddushin: Towards Solving the Agunah Problem in Our Time”, Tradition , 36:4 (2002).

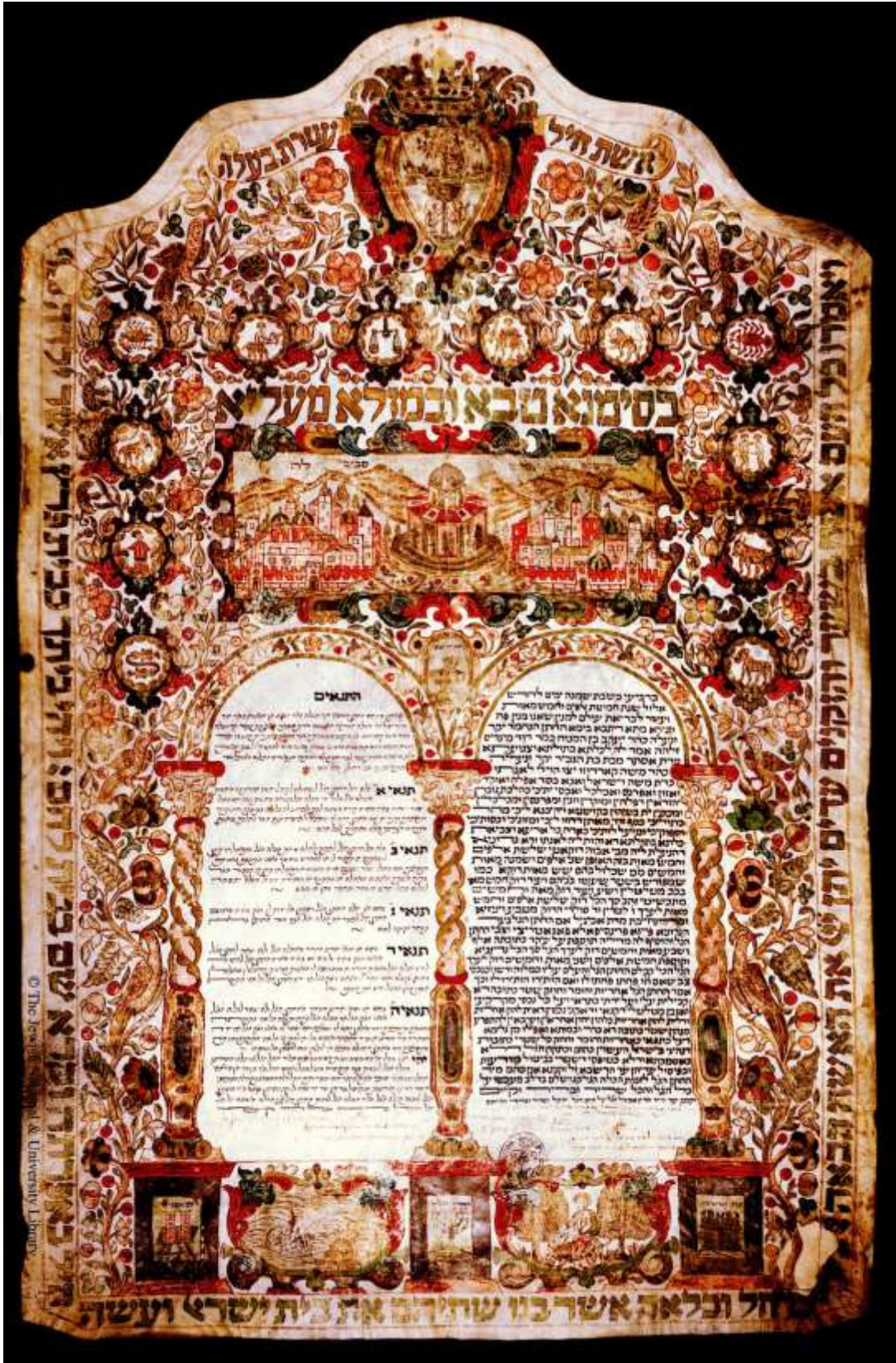
Salihoğlu, Mahmut:	“Yahudi Hukukunda Mamzer”, EKEV , 47 (2011), s. 269-275.
Schlossberg Eli:	The World of Orthodox Judaism , New Jersey, Jason Aronson, 1996.
Schereschewsky, Ben-Zion:	“Agunah” Encyclopaedia Judaica , C. 1, s. 510-520.
Schereschewsky, Ben-Zion:	“Ketubbah” Encyclopaedia Judaica , C. 12, s. 94-95.
Schereschewsky, Ben-Zion:	“Mamzer”, Encyclopedia Judaica , C. 13, s. 442-445.
Shekel Michal:	The Jewish Lifecycle Book , New York, KTAV Publishing House, Inc, 1989.
Shimshoni, Shmuel:	Factual Fiction , Partridge India, 2012.
Steinsaltz, A. E. I.:	“Yevamot 110a-b: A Binding Marriage”, http://new.steinsaltz.org/daf/yevamot110 (17.12.2017)
Trepp, Leo:	The Complete Book of Jewish Observance , New York, Summit Books, 1980.
Ünal, Asife:	“Yahudi Düğün Gelenekleri”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , C. 5, Sayı 2 (2016), s. 225 – 241.
Villa, Diana:	“A Proposal for a Systemic Solution to the Problem of Agunot”, Jerusalem Post , 05.03.2014, https://www.jpost.com/opinion/Op-Ed-Contributors/A-proposal-for-a-systemic-solution-to-the-problem-of-Agunot-344430 (02.12.2017)
Weiss, Susan:	“Divorce: The Halakhic Perspective”, https://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective (13.11.2017).
Willig, Mordechai:	“The Prenuptial Agreement: Recent Developments” The Journal of the Beth Din of America , C. 1 (2012), s. 12 – 16.

EKLER

1. Tarihsel ve Modern Ketubah Tasarımları

Tarihsel bir ketuba

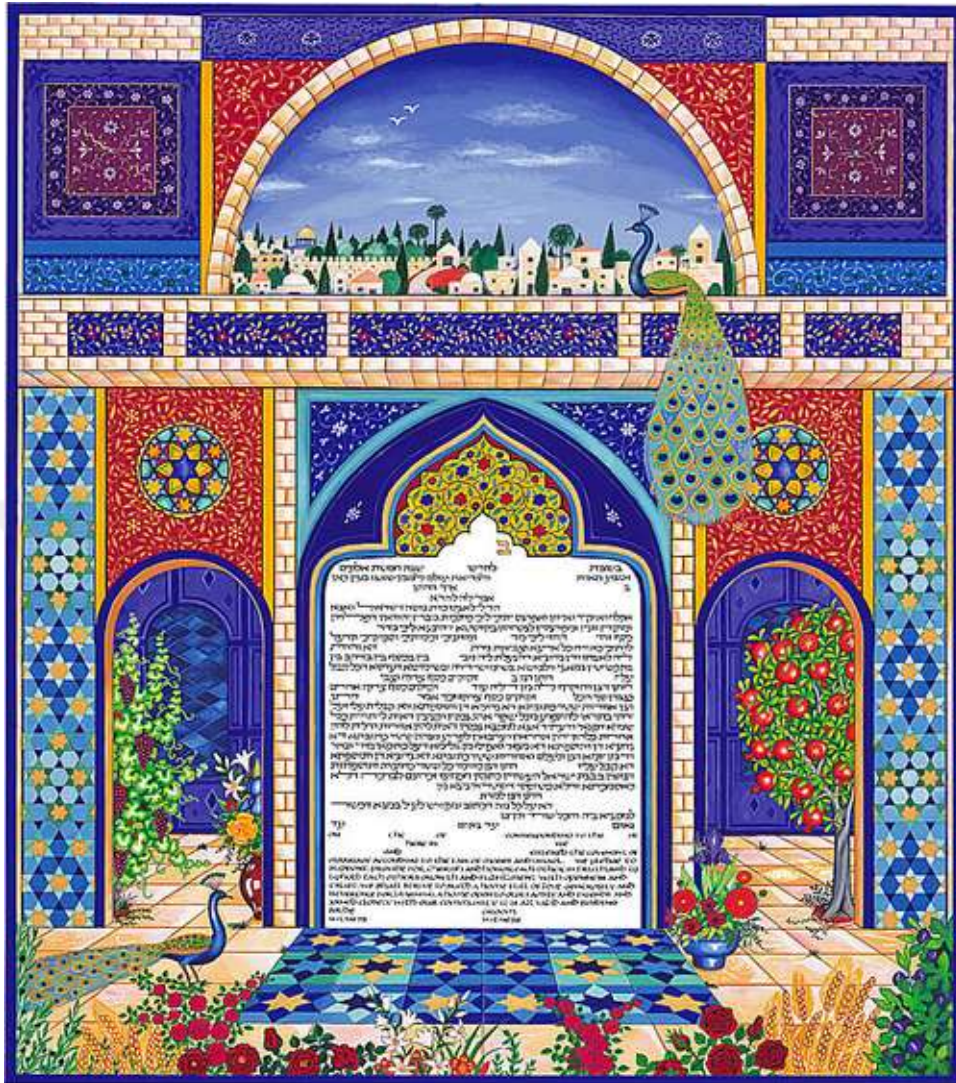

Venedik'ten tarihsel bir ketuba

Yunanistan'dan bir ketuba, 1768.

Modern bir ketuba örneği

REFERENCE DOCUMENT RABBINICAL APPROBATIONS
HEBREW LANGUAGE VERSION OF HUSBANDS OBLIGATION

א. ה'תש"ח - ה'תש"ט

א"ת ק"פ 700

התייחסת ירי תעיד עלי כפאח ערים שהתחייבתי כקנא"ם לזון ולפרנס את אשתי כרת -
כחלכות נזכרין יוראין רזנים וספרנים נשואים בקישטא. ואם ח"ו לא סידרר לט לקבוע
דירתו הקבועה ביהוד ברירה אחת מאיזה טעם שיהיה אני מתחייב לה סך _____ דולר
ליום עבור סוגותיה ופרנסתה כל וכן הוצאתי נשואים כרת משה וישראל. וחדש סוגות ופרנסה
בסך הג'ל יהיה בתוקפו גם אם יש לאשתי פרנסה (אא הכנסת ממקור אחר. ואני סוהל לה
כל חובות והחייבים שזונה בהם אדם כשנשא אשה שתשיש ומעשי יריה בוכן שחוב סך
הג'ל בתוקפו. אולם אם אומין אותה לרין תורה בגירון הפירוד ככ"ד קבוע (של _____)
וכ"ד יפסקו עליה שהיא לא צאית דינא בענין הפירוד וק ששם שתסרב להעניע לרין תורה
והן אם תבא לכ"ד _____ וחכ"ד יפסקו בניני ואני אהיה סוכן לקיים מסק _____ או
הצעת חכ"ד והיא תכריז יפסק חזבי וזו ואני סורה שותתחייבות שבשטר זה נעשה כקנין
הסועיל ברין תורה ופחוסר כל שמרות ככ"ד חשוכ והתנאים נעש כחוסר כל התנאים ולראיה
באתי על התתום ב _____ ימים לחרש _____ שנת תש _____ פח
הכל שירי וקיים.

ב"ד אג"ד
אני איש (אשת חיה)
אדמה י"ד
ב"ד אג"ד
אני איש (אשת חיה)
אדמה י"ד
ב"ד אג"ד
אני איש (אשת חיה)
אדמה י"ד
ב"ד אג"ד
אני איש (אשת חיה)
אדמה י"ד
ב"ד אג"ד
אני איש (אשת חיה)
אדמה י"ד

RABBINICAL APPROBATIONS

- Rabbi Ovadia Yosef - Rishon L'Tzion
- Rabbi Zalman Nechemia Goldberg - Bet Din Jerusalem
- Rabbi Chaim G. Zimballist - Bet Din Tel Aviv
- Rabbi Yitzchok I. Liebes - Bet Din Igud Harabonim
- Rabbi Gedalia D. Schwartz - Bet Din, Rabbinical Council of America

Evlilik öncesi anlaşmayı destekleyen seçkin Yahudi din adamlarının açıklaması

קול קורא לחבר הרבנים ולתלמידינו ולציבורנו

An Important Message to Our Rabbinic Colleagues, Students, and Community

We are pained by the challenges facing individuals in our community who have been denied a *get* long after their marriages have been deemed irreconcilable. Many of these challenges could have been avoided had the couple signed a halakhically and legally valid prenuptial agreement at the time of their marriage. We therefore strongly urge all rabbis, educators, and community leaders to counsel and encourage engaged couples to sign such an agreement.

The widespread utilization of halakhic prenuptial agreements is a critical step in inoculating our community against the distressful problem of the modern-day *agunah*. Use of halakhic prenuptial agreements should become standard throughout the Jewish community for all engaged couples. Halakhic prenuptial agreements have been extremely effective in assuring the timely issuance of the *get*. Encouraging proper halakhic behavior in the sanctification and the dissolution of marriage will thereby demonstrate “*de'rahkha darkhei noam, ve'khol netivoteha shalom*” - the Torah's ways are pleasant and all its paths are peaceful.

Roshei Yeshiva, Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary,
an Affiliate of Yeshiva University, New York, NY
תשע"ב – 5772

Printed: March 2012

Yeshiva University'ye bağlı Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary'nin yeşiva m¼d¼rlerinin evlilik ¼nce anlaşmaya destek ağıklamaları.

BETH DIN OF AMERICA
BINDING AGREEMENT

STANDARD
VERSION

This agreement consists of two pages and a notarization page. Instructions for filling out this document may be found on page 4. It is important that the instructions be carefully read and followed in completing the form.

THIS AGREEMENT made on the _____ day of the month of _____
in the year 20_____, in the City/Town/Village of _____, State of _____
between Husband-to-Be: _____
residing at: _____
and Wife-to-Be: _____
residing at: _____

The parties, who intend to be married in the near future, hereby agree as follows:

- I. **Arbitration.** Should a dispute arise between the parties after they are married, so that they do not live together as husband and wife, they agree to submit to binding arbitration before the Beth Din of America (currently located at 305 Seventh Avenue, Suite 1201, New York, New York 10001; www.bethdin.org), which shall have exclusive jurisdiction to decide all issues relating to a *get* (Jewish divorce), the *ketubah* and *tena'im* (Jewish premarital agreements) entered into by the Husband-to-Be and the Wife-to-Be, any issues and obligations arising from or in connection with this Agreement (including under paragraphs II, III and VI hereof) and any disputes relating to the enforceability, formation, conscionability, and validity of this Agreement (including any claims that all or any part of this Agreement is void or voidable) and the arbitrability of any disputes arising hereunder.

SECTION II Financial and Custody Issues. Paragraph **IIA** regarding additional financial issues is optional. Parties may select II:A(1), II:A(2) or II:A(3) (but not more than one of these paragraphs). Unless one of these options is chosen, the Beth Din of America will be without jurisdiction to address matters of general financial disputes between the parties. For more information, see the instructions.

IIA(1). The parties agree that the Beth Din of America is authorized to decide all monetary disputes (including division of property and maintenance) that may arise between them. We choose to have paragraph II:A(1) apply to our arbitration agreement.

IIA(2). The parties agree that the Beth Din of America is authorized to decide all monetary disputes (including division of property and maintenance) that may arise between them based on principles of equitable distribution law customarily employed in the United States as found in the Uniform Marriage and Divorce Act. We choose to have paragraph II:A(2) apply to our arbitration agreement.

IIA(3). The parties agree that the Beth Din of America is authorized to decide all monetary disputes (including division of property and maintenance) that may arise between them based on principles of community property law customarily employed in the United States as found in the Uniform Marriage and Divorce Act. We choose to have paragraph II:A(3) apply to our arbitration agreement.

Signature of Husband-to-Be _____
Signature of Wife-to-Be _____

Signature of Husband-to-Be _____
Signature of Wife-to-Be _____

Signature of Husband-to-Be _____
Signature of Wife-to-Be _____

SECTION IIB regarding parenting disputes is optional. Unless this option is chosen, the Beth Din of America will be without jurisdiction to address matters of parenting disputes between the parties. For more information, see the instructions.

IIB. The parties agree that the Beth Din of America is authorized to decide all disputes, including child custody, child support, and visitation matters, as well as any other disputes that may arise between them.

We choose to have Section IIB apply to our arbitration agreement.

Signature of Husband-to-Be _____
Signature of Wife-to-Be _____

II.C. The Beth Din of America may consider the respective responsibilities of either or both of the parties for the end of the marriage, as an additional, but not exclusive, factor in determining the distribution of marital property and maintenance, should such a determination be authorized by paragraph II:A or paragraph II:B.

PS 2.0

INITIALS

Amerika Beth Din'i tarafından hazırlanan evlilik öncesi anlaşmanın ilk sayfası.